

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Varför vill jag tro på en man från Arizona?

GÖTEBORGS UNIVERSITET

JMG, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation

Fredrik Palmqvist

Examensarbete i journalistik 22,5 HP, höstterminen 2014

Handledare: Maria Jervelycke Belfrage

EXAMENSARBETE

Innehållsförteckning

Analys s.3

Metodrapport s.4

Journalistisk presentation s.50

Webbtext

År 1976 i Arizona hittade den amerikanske bomullsfarmaren David Hudson ett ämne i jorden som inte kunde lokaliseras till det periodiska systemet. Idag, nästan 40 år senare, vet man fortfarande inte riktigt vad ämnet, som döpts till Ormus, är för något. I tomrummet av svar har det byggts upp en tro att ämnet i själva verket kan vara De Vises Sten – de gamla alkemisternas heliga graal som kan förvandla andra ämnen till guld och ge ägaren spirituellt kunskap och evigt liv.

David Hudson lovar inte evigt liv men väl att vi kan leva i 1000 år om vi förtär Ormus. Jag började undra varför tror vi på sådant här ... övernaturligt?

I en enkätundersökning jag genomfört svarade över 300 personer att de tror på något som kan kallas övernaturligt. Så, varför tror vi människor på det övernaturliga?

Analys

Att vi tror på det övernaturliga verkar enligt vissa experter vara som med så mycket annat – det har vuxit fram ur vår vilja att överleva, det har gett oss trygghet - som många av enkätsvararna vittnat om. För länge sen när vi människor inte hade kunskapen eller möjligheten att bygga allt det som skyddar oss idag, allt mellan hus och vapen, var vi ännu mer utlämnade till vår mentala beredskap för att snabbt kunna agera och ta oss ut ur situationer – en buske som prasslar är något farligt, förklarade vetenskapsförfattaren Michael Shermer för mig.

Svar och information har gett oss en fördel i överlevnaden – den som vet mest vinner mest. Därför tycks våra hjärnor velat utveckla den delen så mycket det bara går.

Nyfikenhet är en anledning till tro enligt min enkätundersökning. Vår nyfikenhet och jakt efter svar har länge drivit oss framåt och expanderade vår omgivning från platt till rund. När sen även den runda jorden blev för liten blåste vi ut i rymden. Och jag *tror* inte att det slutar här.

Vårt sökande efter svar har gett oss bieffekter i det att vi letar orsak och mening överallt, vi vill veta meningen med allt. Speciellt meningen med våra egna relativt små individuella liv, trots att den universella meningen med livet kanske ”bara” är att föra det vidare. Men när vi inte vet får vi tro istället, eller fråga någon som man tror vet – som en gud eller en flaska Ormus. Det ger oss den trygghet vi som flockdjur behöver, menar Richard Dawkins i sin bok *Illusionen om Gud*, oavsett om den tryggheten kommer från en förälder, syskon, eller en gud.

Idag förknippar jag personligen tro mer med att leva än att överleva. Svaren vi söker nu känns ofarligare till skillnad från då - en fara i busken till en mening med livet. Vi borde kunna nöja oss med att veta att världen är fantastiskt uppbyggd, att allt i universum är liv och att allt hänger ihop. Men det blir för ... tråkigt. Det tycker både jag och några av enkätdeltagarna. Om vi redan vet allt som finns så är ju det hela slut på nåt sätt. Och just där knorrar sig twisten – vi vet inte allt. Vi kommer förmodligen inte veta allt under min livstid och även om det skulle bli så att tro försvinner mer och mer då vi skaffat oss färre och färre faror så kommer nog rädslan att försvinna aldrig att försvinna, då kommer tron om vad som händer när vi försvinner tillbaka.

Tar man specifikt fallet om David Hudson vet jag inte mycket om hans uppväxt eller bakgrunden för hans tro. Det vi vet är att han är en person som har kallat sig själv för ”The Material Man”, han har köpt stora hus och kört fina bilar. Han har hållit föredrag och han har påstått sig ha träffat änglar. Utifrån de ledtrådarna kan man gissa att han är en man som vill bli sedd. Anledningen till detta vet jag inte, men det finns säkert en. Han kanske fick för lite uppmärksamhet som liten. Han kanske fick för mycket. Joe de Kadt tror att Hudson har utvecklat ett messiaskomplex, det psykologiska tillståndet där personen tror att den är ämnat för något större och att man har en ”helig plikt” att föra det vidare. När man väl hamnat i en sån tro, eller någon tro, är det svårt att ta sig därifrån. Man omger sig med saker som förstärker ens egna åsikter, berättade psykologen Håkan Järvå, och man skjuter ifrån sig och till och med trycker ned det som andra tror på: för om de har rätt skulle det innebära att jag har fel. Vi vill inte ha fel, vi vill ha svar. Till dess tror vi.

METODRAPPORT

av Fredrik Palmqvist

Examensarbete i journalistik 22,5 HP
Göteborgs Universitet, höstterminen 2014

1. INLEDNING	5
2. FRÅGESTÄLLNING	6
3. BAKGRUND	6
3.1 Tidigare publicerat	6
3.2 Mitt arbete	7
4. AVGRÄNSNING	7
5. ARBETETS GÅNG	10
5.1 Idé och research	10
5.2 Genomförande	10
5.3 Skrivandet	12
5.4 Problem	12
5.5 Etiska och moraliska dilemman	13
5.6 Valda undersökningsmetoder	13
5.7 Källkritik	14
5.8 Om jag haft mer tid	14
6. METOD OCH RESULTAT	14
6.1 Metod	14
6.2 Bakgrundsmaterial och litteratur	26
6.3 Svarsfrekvens	27
6.4 Bortfallsanalys	27
6.5 Intrakodarreliabilitet	28
6.6 Resultat och Tabeller	28
7. SVAR PÅ FRÅGESTÄLLNING	37
7.1 Svar på frågeställningen utifrån enkätundersökningen	37
7.2 Svar på frågeställningen utifrån samtalsintervjuer	39
8. LITTERÄRA REFLEKTIONER	40

8.1 Sanningsanspråk	40
8.2 Dramaturgi	41
8.3 Bortval av fakta	41
8.4 Skillnad mot en vetenskaplig undersökning	41
8.5 Ansvarsintervju	42
8.6 Validitet	42
8.7 Reliabilitet	43
8.8 Generaliseringsanspråk	43
9. FRAMTIDA UNDERSÖKNINGAR	44
10. KÄLLFÖRTECKNING	45
10.1 Skriftliga källor	45
10.2 Muntliga källor (citerade)	47
10.3 Muntliga källor (icke-citerade)	48
11. MÅLGRUPP	48
12. ÖVRIGT	49

1. INLEDNING

Det har skrivits en hel del artiklar, i huvudsak vetenskapliga, om varför vi människor tror på krafter större än oss själva. Dessa handlar dock oftast om varför vi tror på Gud, men Gud är inte det enda vi stora vi tror på. Det finns vampyrer, ödet, andar, skyddsänglar, liv efter döden, utomjordingar, parallella universum, varulvar, älvor m.m.

Jag ville få svar på varför vi människor tenderar att tro på dessa ”övernaturliga” ting. Jag skriver ”övernaturliga” inom citationstecken därför att för människorna som tror på de här sakerna är de inte övernaturliga, de är lika naturliga som allt annat i livet och eftersom man inte kan motbevisa dem då vi helt enkelt inte vet allting så är dessa saker inte övernaturliga. Med detta sagt är de fortfarande otroliga och fenomenen kallas i folkmund för övernaturliga och därför så även i den här undersökningen om tro. Om vi får reda på varför vi tror kan det förklara mer om varför vi är som vi är och gör som vi gör. Om vi vet varför vi gör som vi gör kan man enklare titta på beteendet och ställa sig frågan ”Vill jag göra såhär?”.

För att få hjälp att besvara frågan om vår tro på det övernaturliga har jag genomfört en webenkätundersökning som huvudundersökning med syfte att ta reda på om och varför människor tror. Detta har jag fått svar på genom att skicka ut enkätundersökningen till 2145 studenter på olika institutioner på Göteborgs Universitet och fått 569 svarsenkäter tillbaka.

Jag har även vänt mig till experter inom olika yrken som jag anser relevanta. Jag har pratat med en

psykolog med inriktning på sekter, en parapsykolog, en präst och religionsfilosof, en placeboforskare, en filmare som producerat en dokumentär om Ormus, en evolutionspsykolog, , en kemist med expertis inom alkemi, en skeptiker och vetenskapsförfattare, en ekonom och en trollkonstnär.

Jag har valt att fokusera min konkretisering av tro kring ett specifikt fall - David Hudson och Ormus (De Vises Sten). Hudson hittade år 1976 ämnet Ormus och har sedan dess blivit nästintill besatt av det. Det verkar som att han desperat vill hitta livets svar och det här ämnet är det närmaste han kommer.

2. FRÅGESTÄLLNING

- *Tror människor på övernaturliga saker?*
- *Varför tror människor på övernaturliga saker?*

3. BAKGRUND

3.1 Tidigare publicerat

Om Ormus har det inte skrivits så mycket. I Sverige har jag inte hittat någonting skrivet om ämnet. Det finns ett antal förklarande texter på internet men många av dessa är skrivna av amerikanska, inbitna Ormus-anhängare och genom deras subjektivitet blir informationen mindre trovärdig. Fast det har även skrivits åtminstone en vetenskaplig artikel om Ormus och transmuterbara ämnen år 2013 av Jannie S.J. van Deventer, forskare i kemisk- och biomolekylär teknik på University of Melbourne.

Vid sidan av skrift har dokumentärfilmaren Joe de Kadt producerat en dokumentärfilm om sin jakt efter sanningen om Ormus och om ämnet verkligen kan förvandlas till guld. Jag har lyckats få kontakt med Joe och frågat om hans upplevelser om Ormus och varför han tror att vi människor tror på det och annat.

I ämnet varför vi människor tror på övernaturliga saker har det skrivits desto mer. I svensk media har Clas Svahn på DN skrivit en artikel om hur hjärnan är som gjord för att tro på Gud. Jag har i övrigt inte hittat så mycket mer i populärmedia som förklarar varför vi tror.

Dan Larhammar, neuroteolog på Uppsala Universitet har skrivit en utmärkt text, ”*Neuroteologi - människans benägenhet att tro på övernaturliga krafter*”, som handlar om vad som händer i hjärnan när vi upplever övernaturliga fenomen.

På engelska finns ett flertal vetenskapliga texter som förklarar tro ur ett vetenskapligt perspektiv med skeptikern och vetenskapsförfattaren Richard Dawkins i spetsen med sin bok ”*Illusionen om Gud*”. Jag har även pratat med Dawkins kollega Michael Shermer som har forskat en hel del om varför vi tror på konstiga saker och han har hållit en föreläsning på TEDtalk med titeln ”*Why do we believe in weird things?*”.

3.2 Mitt arbete

Det som har skrivits om varför vi tror på det övernaturliga handlar oftast om varför vi tror på Gud. Jag vill expandera detta och tala om varför vi tror på övernaturliga saker överhuvudtaget och som man sedan kan koppla till hur vi började tro och fantisera rent generellt.

En underhållande sak som kan stå ut i min undersökning är berättelsen kring Ormus och David Hudson som är väldigt okänd, speciellt för oss i Sverige.

4. AVGRÄNSNING

Det har varit nödvändigt att avgränsa min undersökning då tro kan vara ett väldigt brett begrepp. Tro i sin rena mening är att inte veta. Därför har jag valt att avgränsa mitt arbete till varför vi tror på övernaturliga ting. Med viss fantasi kan man även dra paralleller från den övernaturliga tro som behandlas i denna undersökning till vår allmänna tro – alltså att inte veta och därför tro på en förklaring.

I den kvantitativa huvudundersökningen, webenkätundersökningen, har jag i samtal med lärare på Göteborgs Universitet valt att skicka ut frågorna till nuvarande studenter på några av de olika institutionerna på Göteborgs Universitet. Det finns flera anledningar till detta:

I den amerikanska undersökningen *Education and religion* (Sacerdote, Glaeser, 2001) kommer man fram till följande slutsats: ”Lägre utbildade människor är troligare att tro på mirakel, himlen, djävular, och att olycka är ett straff för synd.” ... ”Det finns ett starkt negativt samband mellan besöksantal (på religiösa platser) och utbildning bland religiösa grupper inom USA och annanstans. Vi tror att detta kan förklaras med den fakta att utbildning verkar sänka religiös tro.” och de fortsätter på nästa sida ”Till exempel, socialistiska länder har den starkast negativa relationen mellan utbildning och tro. Besökare (på religiösa platser) sjunker skarpt i takt med utbildning i dessa länder.”

Sacerdote och Glaeser kom alltså fram till att utbildning hämmar övernaturlig tro, speciellt i socialistiska länder som kan argumentera för att Sverige är till exempel genom att Sverige ligger fyra i EU:s lista över länder som betalar högst skatt, att Socialdemokraterna sitter vid makten och en viss medial syn från USA att Sverige är ett socialistiskt land.

I en annan undersökning *Compulsory schooling laws and formation of beliefs: education, religion and superstition* (Mocan, Pogorelova, 2014) kom man fram till att endast ett extra år av studier reducerar folks tro på lyckoamulett och horoskop med 11 %. Anledningen till detta kan tänkas vara, säger författaren Naci Mocan till tidningen *The Economist*, att när man läser vidare blir man oftare exponerad för analytiskt tänkande och att detta kan försvaga ens tendenser till övernaturlig tro.

Att endast fråga studenter kan påverka undersökningens reliabilitet negativt om man även skulle fråga personer som inte är studerande då dessa personer statistiskt sett är mer troliga att tro på övernaturliga ting. Man missar även majoriteten av åldersspannet under 18 år och över 60 år vilket troligtvis skulle sänka reliabiliteten om man genomför en nationell undersökning.

Men jag har ändå valt universitetsstudenter från ett av Sveriges största universitet, Göteborgs Universitet (GU), som urvalsgrupp för min enkätundersökning, alltså personer med hög akademisk utbildning - för om till med de som är mindre troliga att tro ändå tror kan man bekräfta att människor tror. Urvalspopulationen är därmed avgränsad till studenter på Göteborgs Universitet.

Det faktum att jag själv läser på Göteborgs Universitet skulle även kunna tänkas ha gjort det lättare för mig att få tag på studenternas mailadresser när jag har kontaktat de olika institutionernas

studieadministratörer. Att jag studerar på GU kan också tänkas höja svarsfrekvensen då jag på ett verifierat sätt tillhör "samma grupp" som studenterna jag skriver till och detta kan tänkas höja viljan att hjälpa. I en studie (*The evolution of intergroup bias: perceptions and attitudes in rhesus macaques*) om grupptillhörighet av psykologiforskaren Neha Mahajan från 2011 kom man fram till ett viktigt resultat i det att vi människor favoriserar likasinnade och att vår vaksamhet gentemot främlingar bottnar i en nedärvd egenskap som är minst 25 miljoner år gammal, vilket man kunde upptäcka hos våra förfäder rhesusaporna. 25 miljoner års evolution är svår att tvätta bort så min och de tillfrågade studenternas samtillhörighet till Göteborgs Universitet borde hjälpa till för att få höja svarsfrekvensen.

En risk med att endast ta studenter från Göteborgs Universitet är att endast få svar från personer som kommer från Göteborg vilket skulle sänka undersökningens reliabilitet. Skulle man till exempel växa upp i Jönköping kan det vara större chans att man har fått en kristen uppväxt än om man växte upp på Södermalm. Jag vet dock från egen erfarenhet att till exempel journalistutbildningen som jag studerat på har många elever från andra städer – större som mindre. Bara i min klass var ungefär hälften av studenterna från andra städer än Göteborg, som till exempel Linköping, Mariannelund, Uppsala, Falkenberg, Vänersborg och Älmhult. Och vill man undersöka studenters vanor är det bra att vända sig till något av de stora universiteten då "av samtliga studenter som läste på högskolan höstterminen 2006 bodde 85 procent antingen i storstadsområdena kring Stockholm, Göteborg och Malmö, eller i kommuner med fler än 90 000 invånare. Endast tre procent bodde i glesbygd", skriver Högskoleverket i sin undersökning *Vilka är studenter? En undersökning av studenterna i Sverige (2008)*. Så genom att undersöka en storstadshögskola som Göteborgs Universitet höjer man representativiteten hos urvalsgruppen då de flesta studenter bor och studerar i större städer.

Men hur man växer upp påverkar tro mer än vart man växer upp, därför har jag på tips från universitetsadjunkt Sandra Foresti tagit med enkätfrågan "Tillhör du något religiöst samfund?" som jag anser mer relevant än vart man växte upp.

Jag har även översatt mitt mail och enkätfrågor till engelska då studenter med utländsk bakgrund har blivit allt vanligare i den svenska högskolan (16 procent av studenterna hade utländsk bakgrund år 2006), Personer med annat språk än det svenska som modersmål är mindre troliga att svara på enkätfrågors på grund av språksvårigheter (Ekström, Larsson, 2010: s.95). En översättning till engelska borde då hjälpa till att förminska det externa bortfallet i undersökningen på grund av språkförbristning och därigenom höja *sannolikhetsurvalet* hos urvalsgruppen.

Sannolikhetsurval – att alla i populationen ska ha känd sannolikhet att komma med i urvalet (Ekström, Larsson, 2010: s.91) – hjälptes även genom att låta institutionernas studieadministratörer och den ansvarige för mitt ärende på Ladok individuellt genomföra ett obundet slumpmässigt urval på de 300 mailadresser per institution jag ville åt, förutom inom Teoretisk filosofi där det endast fanns 92 studenter och inom Religionsvetenskap och teologi fanns det bara 28 studenter. Jag ville ändå gärna ha med dessa då jag verkligen ville veta vad filosofer och religionsvetare tror eller inte tror på därför jag anser dessa två väldigt nära övernaturlig tro eller tänkandet kring tro. Två institutioner (Språk och Litteratur, Historia) fick jag alla studenternas mailadresser från, dessa var fler än 300 och därför var jag tvungen att göra ett eget obundet slumpmässigt urval. Jag började då med att lotta fram ett nummer mellan 1-802 (så många studenter som går på Institutionen för Historia) via hemsidan www.slump.se. Det numret som slumpas fram börjar jag sen från och markerar 50 namn från och med det numret som jag sedan klistrar in i en maillista – de jag ska maila enkäten till - sen hoppar jag över 100 namn och tar de 50 nästa och fortsätter så till jag har 300 namn från institutionen. Detta kan få som problem att personer med ett efternamn som börjar på en viss bokstav inte har samma chans att komma med. Och säg att till exempel fler kinesiska efternamn börjar på bokstaven "X" än vad svenska namn gör och man inte får med personer med bokstaven "X" då kan det bli en skev bild av representativiteten. Jag

har försökt fixa detta genom att ta 50 namn och hoppa över 100 stycken så att de flesta bokstäver har chans att komma med av de 802 namnen på listan över historiestuderande. Även det faktum att den första siffran, som bestämde vart jag skulle börja, var slumpgenererad ger alla personer en initial lika stor chans att komma med i urvalet. Eftersom jag heller inte vet någonting om dessa personer eller deras namn anser jag ändå att de personer som blir utvalda blir utvalda på chans och anonymt, jag har inte systematiskt valt någon person före någon annan. Jag har valt att ta 50 namn och hoppa över 100 för att det ska gå smidigare att få fram namnen än att slumpa varje enskild person med en slumpgenerator. Detta kanske hade blivit mer slumpmässigt korrekt men det hade tagit en väldig tid för lite skillnad. Jag använde samma teknik vid urvalet bland de 1357 studenterna på Institutionen för Språk och Litteraturer.

Och visst kan namn vara viktigt i slumpade urval men ditt namn definierar inte till största del vem du är som person, anser jag. Ibland är ett namn bara ett namn.

I övrigt har jag *undertäckning* i min undersökning då jag inte nått hela den grupp man vill uttala sig om (Ekström, Larsson, 2010: s.89). Detta gäller min undersökning då jag inte fått tag på alla utvalda institutioners studentmaillistor och att om man ska få informationen via Ladok behöver man betala per antal sidor man skriver ut. I och med att de tillfrågade institutionerna på Göteborgs Universitet har tusentals studenter sammanlagt skulle detta ha kostat mycket pengar och väldigt mycket tid att genomföra en sådan totalundersökning (Ekström, Larsson, 2010: s.90) då listorna kommer på posten och mailadresserna manuellt måste skrivas över en i taget till datorn för att kunna skickas ut. Jag valde istället att skicka ut enkäten till 300 slumpmässigt utvalda studenter per institution för att göra både svarsinsamlingen och pengafrågan hanterbar. Totalt gick min enkätundersökning ut till 2145 studenter.

Varför studenter från olika institutioner?

Jag ville ha studenter från olika utbildningar inom Göteborgs Universitet för att på så sätt bredda spektrat istället för att till exempel endast fråga religionsstudenter varför de tror. Genom att fråga personer med olika utbildning kan det vara större chans att få olika svar då en religionsstudent och en psykologstudent kan tänkas ha olika relation till tro. Genom att få med folk från olika utbildningar är det också bättre för reliabiliteten då de olika utbildningarna bättre representerar samhällets olika intressen och framtida yrkesgrupper än att endast fråga personer från en enskild typ av utbildning.

Jag har valt nio stycken olika institutioner och utbildningar, dessa är följande:

Psykologiska institutionen – Studenter med intresse för läran om människans beteende, tankar och känslor borde kunna ha en intressant inblick i varför de själva eller andra tror eller inte tror på det övernaturliga.

Institutionen för vårdvetenskap och hälsa – Ett mer praktiskt ämne med fokus på ”människans upplevelser och erfarenheter i samband med ohälsa, sjukdom och lidande, såväl i samband med återhämtning, bevarande och befrämjande av hälsa ...” Eftersom vissa av de experter jag har pratat med tror att vi människor oftare tror när vi har varit med om något smärtsamt och svårt tycker jag att det är intressant att få svar om tro av personerna som ska hjälpa de som har det svårt.

Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande – Hur troende eller öppna för troende är våra framtida pedagoger och lärare som kommer ha som yrke att lära barn och interagera med andra människor som har olika livsåskådningar.

Religionsvetenskap och teologi – Här är en grupp som verkligen borde ha tänkt kring ämnet tro och därför anser jag det intressant att höra vad de tror.

Teoretisk filosofi – Även här är ett ämne där man borde ha tänkt mycket kring stort och smått och kanske kommer in med mer filosofisk och öppen relation till tro.
Kommer filosofistudenterna vara mer öppna för tro än psykologerna?

Institutionen för historiska studier – Historia är ett mer handfast och konkret ämne i att man kan ta i det som har hänt på ett annat sätt än inom t.ex. filosofin, det kan tänkas ge en annan typ av svar.

Chalmers tekniska högskola – För att ytterligare tänja spännvidden har jag tagit med tekniska utbildningar på Chalmers där teknik kan tänkas vara mer praktiskt och pragmatiskt än till exempel filosofi eller religionsvetenskap, men även med en annars sorts praktiskt utlärande än hos vetenskapsvård och hälsa som också är mer av ett praktiskt ämne.

Institutionen för kulturvård – En konkret hantverksinstitution blandat med teoretiskt tänkande kring hur man bäst ska vårda om vårt kulturarv. Vårdar de även om vårt övernaturliga kulturarv?

Institutionen för språk och litteraturer – En stor institution på Göteborgs Universitet med förmodat språk och litteraturintresserade som kan representera ytterligare en intressegrupp. Och har personer som har en friare relation till fiktion också en mer fri syn på övernaturlig tro?

I avseendet avgränsning i mina kvalitativa intervjuer har jag försökt välja område efter logik – vilka yrkespersoner jag anser är relevanta för kunskap om tro. Det förekommer tre olika psykologer i texten men dessa tre är experter inom olika ämnen – paranormalitet, evolution och sekter. Mer om denna avgränsning kommer i avsnitt 6.1 Metod.

Varför jag specifikt har valt fallet David Hudson är för att jag tycker att det är ett väldigt intressant exempel på tro och har en uråldrig tro med en *modern aktualitet* som gynnar den journalistiska delen av arbetet (Molander, 2010: s.197)

5. ARBETETS GÅNG

5.1 Idé och research

Idéen om att göra en undersökning om tro kan man tråda tillbaka till några år tillbaka då jag var intresserad av att skriva en artikel om alkemi och De Vises Sten. När jag gjorde research för denna artikel ramlade jag över fakta om en ny De Vises Sten – Ormus. Efter ytterligare research hittade jag en påbörjad dokumentär om Ormus av filmaren Joe de Kadt på projektinsamlingsidan Kickstarter. När jag såg trailern var jag tvungen att veta mer om det här var något riktigt, om det fungerade. I samma veva som undrade jag om dokumentärfilmaren började tro mer på ämnet för att han var nära andra människor som trodde på det. Vart kommer tro ifrån? När tror vi mer? Varför tror vi? De frågorna blev starkare än att endast skriva om Ormus även om jag fortfarande ville ha med Ormus. Jag gick vidare med att leta upp all information jag fick tag på om Ormus men det mesta som finns om ämnet är skrivet av människor som är övertygade om att ämnet fungerar. Det finns även skeptiska inlägg i debatten på diverse forum och kommentarsfält där dessa positiva människor förekommer.

Vidare hittade jag ett långt transkriberat tal av David Hudson som hölls på ett konvent i Dallas år 1995. Från detta tal är den mesta informationen rörande Hudson inhämtad. Eftersom det är Hudsons egna ord vad som hände resonerar jag att jag har ryggen fri faktamässigt vad gäller Hudson och Ormus.

När det gäller frågeställningen om varför vi tror började jag spåna efter egen logik kring vilka experter som skulle kunna tänkas vara kunniga inom ämnet. Jag kom fram till psykologer som den yrkesgrupp jag helst ville ha information från på grund av deras kunskap om hjärnan och varför vi beter oss som vi gör. Sen funderade jag på fler ämnen där tro kan passa in. Jag pratade så även med en trollkonstnär, en ekonom, en skeptiker, en dokumentärfilmare och en kemist också. Alla dessa kom tyvärr inte med i den journalistiska presentationen.

Många mail och samtal blev det till olika psykologer och experter jag hittat på Google efter en hel del sökningar på ”tro + expert + forskare”, ”professor + varför tror vi” och liknande. Många svarade nej men många svarade ja. Jag fick ihop de flesta personer jag har velat prata med. Jag fick inte tag i David Icke, vetenskapsman och före detta fotbollsspelare som tror att universum och jorden styrs av förklädda jätteödlor. Det hade varit intressant att få veta mer om.

Men innan jag vill försöka förklara varför vi tror ville jag bekräfta att vi tror och bästa sättet att göra det på kom vi fram till, jag och handledare, var en enkätundersökning där människor (studenter i det här fallet) får svara på om de tror på något övernaturligt, varför de tror på det, varför de tror andra tror på det övernaturliga och om det är positivt eller negativt. Mer om enkäten och dess utformning finns i avsnitt 4. Avgränsning, 5.2 Genomförande och 6.1 Metod.

5.2 Genomförande

Jag genomförde alltså en kvantitativ enkätundersökning på studenter vid nio olika institutioner på Göteborgs Universitet för att få reda på om och varför privatpersoner tror på det övernaturliga. Jag kom fram till att använda mig av olika institutioner efter samtal med Sandra Foresti och på inrådan av Jan Strid började jag maila runt till studieadministratörerna på de institutioner som jag var intresserad av för att få tag på elevernas mailadresser. Vissa institutioner hjälpte mig direkt med mailadresser – Institutionen för Språk och Litteraturer, Institutionen för Historia och Institutionen för Kulturvård – resten av elevernas mailadresser fick jag tag på via Ladok som många av administratörerna hänvisade mig till då de inte själva var tillåtna att lämna ut adresserna. Jag hörde av mig till Ladok och de var väldigt hjälpsamma, det enda avet var att man var tvungen att betala pengar då mailadresserna på grund av säkerhetsskäl skickades på papper via post. Men kostnaden blev inte stor, ungefär 120 kr. När jag efter samtal med Jan Strid och Sandra Foresti hade bestämt mig för vilka frågor jag ville ha började jag snickra ihop en enkät via enkätverktyget Qualtrics – som är väldigt effektivt när man kommer in i det. Efter det var klart väntade jag till en tisdag (då hemsidan Enkätfabriken.se rekommenderade att skicka ut enkäter på en tisdag för bäst svarsfrekvens) och skickade ut min enkät till de tre institutionerna som hade gett mig mailadresser direkt. De från Ladok fick jag vänta en extra dag på och därför kom de ut på först på onsdagsmorgonen. Allt som allt skickade jag iväg 2145 enkätförfrågningar till lika många studenter och fick tillbaka 569 svar. När svaren var inkomna läste jag igenom deltagarnas intressanta anledningar till tro eller teorier kring andras tro. Jag sorterade in svaren i olika kategorier och sammanställde sedan resultaten manuellt i Word innan jag ställde upp de flesta resultaten i tabeller.

Jag bestämde mig även tidigt för att jag ville genomföra en kvalitativ undersökning med djupare samtalsintervjuer med kunniga personer inom ämnet tro. Det hade varit bra att träffa alla experter personligen men brist på pengar grusade de planerna då många av experterna verkade utanför Stockholm där jag bodde under arbetet och därför blev det till största del telefonintervjuer, förutom med psykolog Håkan Järvå och parapsykologen Göran Brusewitz – dessa träffade jag personligen tack vare geografiskt passande. Telefonintervjuerna gick också bra då det var experternas professionella svar jag var ute efter hellre än miljöbeskrivningar till scener. Intervjuerna spelade jag in via appen ”TapeACall” på min telefon eller på diktafon om vi pratade live eller via Skype. Jag lyssnade sedan igenom inspelningarna och skrev ner det som jag tyckte var mest intressant. På det sättet blev det lättare att få en överblick över citaten och veta vart jag skulle pussla in dem i texten.

En lärdom jag tar med mig är att jag borde ha frågat mer om deras åsikter av exemplet med David Hudson specifikt istället för att endast fråga övernaturlig tro. De jag frågade om Hudson och Ormus, som kemistprofessor Ulf Ellervik, trodde inte på Ormus påstådda egenskaper.

För att testa dessa egenskaper själv beställde jag en flaska Ormus för 627 kronor genom en Facebook-sida och drack det. Jag kunde tyvärr inte få tag på David Hudsons Ormus så jag vet inte om just Hudsons Ormus fungerar bättre. Det förklarades för mig att den Ormus jag köpt bestod av samma ingredienser som Hudsons och att den här var tillverkad av de främsta Ormus-makarna i världen. Det påståendet kan jag tyvärr varken verifiera eller falsifiera.

5.3 Skrivandet

Jag ville inte börja med skrivandet innan jag hade pratat med de flesta experterna. Jag hade inte någon tydlig dramaturgi klar i huvudet och därför tänkte jag att experternas svar skulle leda mig fram till textens uppbyggnad.

Såklart var David Hudson och Ormus tvungna att vara med mycket i texten då jag visste att jag ville ha Ormus som en röd tråd. Hudson och Ormus lättade även upp stämningen mellan stundtals tjocka informationsstycken. Det var väldigt mycket information från många olika håll så jag visste tidigt att jag ville göra undersökningen till en lång text för att få plats att utveckla mig. Jag tänkte därför runt 30 000 tecken (det blev 35 000+) som kan publiceras i ett magasin där det kan förekomma långa och filosofiskt vetenskapliga texter.

5.4 Problem

Ett problem var som nämnt ovan att informationsdelarna blev tunga, detta hade kunnat lättats upp om jag varit på plats under intervjuerna med experterna och kunnat bryta av med scener och miljöbeskrivningar. Fast i de intervjuer jag har gjort på plats blev det inte många miljöbeskrivningar heller, jag tyckte inte att det passade in naturligt tillsammans med den vetenskapliga informationen om varför vi tror.

Det stora ovetandet kring Ormus var också något som skapade barriärer. Jag var tvungen att först förklara för experterna jag intervjuade vad Ormus var för något, detta låter ganska invecklat och flummigt när man berättar om det så skepsism fanns nog där mot att prata om detta ämne som inte är vetenskapligt bevisat. Det var några potentiella intervjupersoner som droppade av på grund av detta.

De vetenskapligt fattiga källorna kring Ormus skapade också problem då informationen blir mindre

trovärdig. Detta löste jag med att låta informationen om Ormus och Hudson tala för sig själva genom Hudsons föreläsning i Dallas 1995. Då får läsaren tro på informationen om man vill istället för att jag ska berätta om Ormus fungerar eller inte. Jag berättar i textens sista stycke att det inte fungerade för mig. Jag hade tänkt att inte ens ha med det och låta läsare tro fritt men det hade varit lite som att snuva läsaren på konfekten.

Det var tyvärr ogörligt att få med David Hudson som intervjuperson, detta förklarade även dokumentärfilmaren Joe de Kadt för mig. Joe de Kadt lyckades tala med Hudson i sin film, men bara utan kamera. Ett tag efter det klippte Hudson kontakten helt med de Kadt.

Sen fick jag problem med enkätverket Qualtrics som tog bort svar från en fråga för att jag hade formulerat om frågan. Inte ens när jag försökte återställa kom svaren tillbaka. De var dock inte borta för gott utan man fick manuellt gå in på den gällande svarsenkäten och därinne fanns svaren kvar.

Några mail till tilltänkta enkätstudenter kom inte fram på grund av felade mailadresser.

Har fått respons från två stycken personer att de inte kunde komma vidare i enkäten. Detta kan ha berott på att de gjorde enkäten från en mobiltelefon (som en av dem skrev som potentiellt problem). Jag pratade med Frida Vernersdotter, bitr. undersökningsledare på Göteborgs Universitet, och hon trodde att det kunde bero på tillfälliga tekniska problem. Jag fick efter de två första mailen inga fler mail angående det problemet.

Institutionen för Språk och litteratur glömdes bort i svarsalternativen vilken utbildning man läste på. Jag fick först inget svar från den institutionen och därför glömdes den bort i enkätstickrandet. Läser man språk och litteratur får man istället skriva det under kategorin ”Annat – ange vad”.

5.5 Etiska och moraliska dilemman

Det kan vara svårt att skriva en text om troelser som kan tyckas knäppa, det kan vara svårt därför att man inte får dras med i att tycka dem är knäppa. Man måste försöka hålla sig objektiv. Jag ville hålla mig objektiv och tycker jag att jag lyckades med det. Genom texten vill jag att vi ska försöka förstå att det finns andra som tror på andra saker och att det finns inbyggda anledningar till det och inte bara att andra människor har fel och är knäppa.

I övrigt upplever jag mig inte ha haft några större etiska eller moraliska överväganden.

Det är oftast professionella åsikter (förutom mina egna, Joe de Kadts och David Hudsons) som uttrycks i texten.

Ett potentiellt problem skulle kunna vara förtal mot Hudson eftersom det berättas ganska spektakulära saker om honom, men eftersom det är han själv som är källa till nästan allt som förklaras om honom i texten ser jag inte några problem med det.

Angående svaren i enkätundersökningen är alla personers svar frivilliga och anonyma så där ser jag inga nämnvärda moraliska problem.

5.6 Valda undersökningsmetoder

Jag valde en kvantitativ enkätundersökning med kvalitativa inslag i form av fördjupande svar som

huvudmetod samt samtalsintervjuer med experter inom områden jag ansåg relevanta för att ta reda på varför människor tror.

Endast en stor kvantitativ undersökning hade kanske kunnat fungera för att besvara frågan. Då hade man kunnat fråga ett ännu större antal människor om vad de tror på och varför de tror att de tror på dessa saker. Det hade varit intressant. Men man hade gått miste om den vetenskapliga förklaringen till varför och hur vi har utvecklat vår tro sedan tusentals miljoner år tillbaka. Man hade fått reda på personliga upplevelser kring tro vilket är väldigt intressant men dessa upplevelser kan också vara hjärnspöken som vi tolkar som sanning när de kanske egentligen beror på någon underliggande psykologisk förklaring. Det var anledningen till att jag även valde djupare samtalsintervjuer som undersökningsmetod. Då får jag expertsvar från personer som vet varför vi människor som grupp tror och inte endast från personer som vet varför de själva som individer tror.

Risk finns, tror jag, att frågor på en enkät kan man som privatperson inte vara lika villig att svara ärligt och uttömmande på som en forskare kan tänkas göra inom sitt expertämne.

Å andra sidan var mina frågor till största delen öppet ställda vilket har bevisats höja motivationen på de deltagande då de får uttrycka sig fritt. (Eljertsson, 2014; s.41).

Jag tror att undersökningen tjänade på att ha med båda metoder, både att använda sig av en enkätundersökning tillsammans med kvalitativa samtalsintervjuer. På det sättet får man med en vetenskaplig förklaring till varför vi tror genom de tillfrågade experterna samt empiriskt stöd om ”vanliga” människors erfarenheter och teorier kring tro.

5.7 Källkritik

Jag litar på mina källor då jag i första hand har pratat med vetenskapsforskare som är måna om sitt anseende. De åsikter som är personliga kommer mest från mig själv, som jag vet talar sanning, och Joe de Kadet som verkar ha läst en hel del kring tro och dess filosofi.

Det som sägs om Ormus är som tidigare nämnt lånat främst från David Hudson. Men uppsatsen handlar inte om att bevisa om Ormus fungerar eller inte, Ormus är exemplet på en annorlunda tro för att konkretisera frågeställningen.

Jag kan inte helt och hållet gå i god för de svarande på enkäten då tro är ett ämne som är ganska öppet mål att skämta om.

5.8 Hade jag haft mer tid

Då hade jag ha åkt och träffat intervjupersonerna personligen för att på så sätt kunna få mer uttömmande svar då jag är på plats och jag tänker att det ökar närvaron i samtalet vilket gör samtalet mer djupgående. Det hade även varit enklare att ge miljöbeskrivningar om jag varit på plats.

Jag hade även kunnat genomföra en ännu större enkätundersökning för att få en större empirisk grund för mina resultat.

6. METOD OCH RESULTAT

6.1 Metod

Jag har alltså genomfört två olika undersökningar för att försöka få reda på varför vi människor tror på övernaturliga saker – huvudundersökningen är en webenkätundersökning som jag har skickat ut till 2145 studenter på Göteborgs Universitet. Utöver det har jag även genomfört åtta stycken samtalsintervjuer med olika områdesexperter som jag efter egen logik valt ut för att svara på frågor om tro.

Undersökning 1 – Enkätundersökning

Efter att ha kommit fram till vilka jag ville fråga om tro - som nämnt i avsnitt 4. Avgränsning - var nästa steg att utforma frågor och mail som skulle gå ut till studenterna för att få de att ställa upp. Mailet utformade jag till stor del med hjälp av en punktlista ur Mats Ekström och Larsåke Larssons bok *Metoder i kommunikationsvetenskap* (2010). Den såg ut på följande sätt och inom parentes är mina lösningar.

Vilken information som ska finnas med om enkäten (Ekström, Larsson, 2010: s.100)

- Brevet ska inte vara för långt, inte längre än en sida. (*En halv sida.*)
- Det ska tydligt framgå vem som skickar enkäten. (*Fredrik Palmqvist*)
- Undersökningens namn (ska finnas med på enkäten). (*Varför vill jag tro på en man från Arizona?*)
- Undersökningens syfte och innehåll. (*Få reda på om och varför vi tror*)
- Urvalsteknik. (*Slumpmässigt utvalda studenter på Göteborgs Universitet*)
- Vad resultaten ska användas till. (*Magisteruppsats om övernaturlig tro*)
- Hur inkomna svar ska behandlas. (*Anonymt*)
- Telefonnummer vart man kan vända sig med frågor. (*Nej. Då jag börjar känna mig mer och mer nåbar hela tiden i vårt så kallade informationssamhälle har jag inte lust att dela ut mitt telefonnummer till över 2000 personer och göra mig ännu mer tillgänglig. Man måste få vara ifred ibland, tycker jag. Jag kommer ändå att kolla och svara på mailen.*)
- Namn och titel på ansvariga. (*Fredrik Palmqvist, ingen titel*)

Jag skrev informationsmailet både på svenska och på engelska då Göteborgs Universitet har en del icke-svensktalande studenter som riskeras inte kunna svara då de inte förstår språket. Så här var mailet till studenterna utformat:

Rubrikerad: *Hjälp med exjobb / Help with final paper*

Hej!

Jag heter Fredrik Palmqvist och är journaliststudent på Göteborgs Universitet. Just nu håller jag på med min magisteruppsats som heter "Varför vill jag tro på en man från Arizona" och handlar om att ta reda på om och varför vissa av oss tror på övernaturliga ting. Jag har två gånger i rad fått underkänt då min enkätundersökning om tro har fått för lågt svarsantal och svarsfrekvens. Nu skickar jag enkäten till slumpmässigt utvalda studenter på GU i hopp om svar, man svarar anonymt. Så du vill tänka på nåt annat i 5-10 minuter eller bara hjälpa mig att komma ut från vår fina skola skulle jag vara väldigt tacksam!

Länk till undersökningen:

https://samgu.eu.qualtrics.com/SE/?SID=SV_0qDKIcjGgI6nc3P

Har ni frågor får ni gärna maila mig på den mailadressen jag skriver från eller på

fredrik.k.palmqvist@gmail.com

Ha det bra!

Fredrik

Hello!

My name is Fredrik Palmqvist and I study journalism at Gothenburg University. Right now I am finishing up my master paper on why some of us believe in supernatural things (gods, vampires, ghosts, life after death, spirits, angels, etc.)

I have two times failed my paper due to the low number of responses on my websurvey. So now I'm sending out this survey to random selected students at Gothenburg University for more answers, the answers are anonymous.

So if you want to think of something different for 5-10 minutes or simply help me to graduate from our fine school I would be really grateful!

Link to the survey:

https://samgu.eu.qualtrics.com/SE/?SID=SV_0qDKIcjGgI6nc3P

If you have questions just write me here or at

fredrik.k.palmqvist@gmail.com

Take care!

Fredrik

Som ni ser försöker jag få med alla detaljer i Ekströms och Larssons punktlista över information som ska finnas med om enkäten. Jag ville även hålla god ton till enkätpersonerna i mailtexten om deltagande. Detta ger förhoppningsvis även en "yttre motivation" för deltagaren då man känner sig belönad då man visar sympati till den som har tagit tid och utformat undersökningen (Eljertsson, 2014; s40). Trevlighet vinner längst.

Jag försöker också vädja till studenternas medmänskliga sida i att hjälpa någon som har fallit och

misslyckats (jag tänker även att man lättare kan närma sig en ”misslyckad” person än någon som skulle förefalla perfekt. Det skulle jag ha lättare för i alla fall). Sedan skriver jag att jag skulle vara väldigt tacksam och de kan få lite endorfintillskott i att hjälpa någon annan.

Varför webenkät framför post och telefon?

Rent ut sagt är webenkät snabbare, smidigare och billigare än både postenkäter och telefonenkäter och eftersom jag arbetar som ensam student är tid knapp och pengar knappare.

Som tidigare nämnt var det i samtal med min handledare som vi kom fram till att det skulle vara bra med en webenkätundersökning för att få in en mer empirisk data än vad endast djupintervjuerna skulle gett mig samt för att få in konkreta svar om och i såna fall varför privatpersoner tror på övernaturliga saker. På sätt får man svart på vitt att vi tror, vad vi tror och varför vi tror på det. Ett till argument att använda sig av en webenkät är att enkätundersökningar vanligen är den bästa metoden för att studera attityder eller beteenden hos en grupp människor som inte går att observera direkt (Ekström, Larsson, 2010: s.87).

En nackdel med webbaserade enkätundersökningar är att försvarsfrekvensen tenderar att vara låg (Eljertsson, 2014; s.10). Men i vissa fall mer än andra är det lättare att få högre svarsfrekvens, ett av dessa fall är webenkäter inom skolstudier där eleverna är medvetna om att enkäter kan förekomma (Eljertsson, 2014; s11). Detta är bra då min enkätundersökning uteslutande vänder sig till studenter på Göteborgs Universitet. Nackdel är, som vissa studieadministratörer också berättade, att få studenterna att svara på enkäter då de får en hel del enkätundersökningar via mail.

En annan komplikation som webenkäten medför är att man inte har tillgång till uppföljningsfrågor som kan ge svaret mer djup (Eljertsson, 2014; s.13) vilket kan tänkas behövas när en människa ska granska sin egen tro. Detta var något som en av mina testenkätspersoner också klagade på. Därför måste frågorna vara utformade på så sätt att verkligheten få reda på det man vill få reda på. Ju sämre konstruerad en fråga är desto större är risken för bortfall (Eljertsson, 2014; s12). Med det i åtanke har jag formulerat min frågor kort för att minska risken av missförstånd. Jag fick även rådet av Jan Strid att ha med få frågor för att öka folks benägenhet att svara. Genom att ha med få frågor som både är öppna och stängda tänker jag att det höjer *validiteten*, att frågan mäter det den avser mäta, eftersom man dels får svarsalternativ vilket gör att man måste bekräfta eller neka till att man tror ”Ja” eller ”Nej” och sedan få utveckla på vad man tror och varför man tror på det. *Reliabiliteten*, att upprepade mätningar ger liknande resultat (Eljertsson, 2014; s107) borde också hjälpas av en blandning av öppna och stängda frågor och svar. Men eftersom det teoretiskt finns miljontals saker att tro på (vad våra hjärnor än kan hitta på) finns det även många grundstenar för tro och att det medför också att människor kan ändra sin tro, detta gör att det kan vara svårt att få en hög reliabilitet på undersökningen.

Anonymitet

Jag ville ge enkättagarna anonymitet för att det kan höja svarsfrekvensen då tro kan anses som ett ganska känsligt ämne och där man kan ses som lite konstig, enligt en av testenkätpersonerna, om man tror på annorlunda saker. När jag bestämde mig för anonymitet var jag tvungen att se till att svaren skulle förbli anonyma. För webenkäter är frågan om anonymitet/konfidentialitet särskilt viktig eftersom den svarande rimligen kan spåras på ett eller annat sätt om enkäten skickats till en e-postadress och skickats in via Internet. (Ekström, Larsson, 2010: s.101)

Detta stämmer in på min undersökning. Jag har skickat enkäten till mailadresser och de har svarat via en länk på Internet. Verktöget Qualtrics som jag använder är de enda tillsammans med mig som har tillgång till enkätsvaren och det går emot deras policy att undanröja identiteten bakom svarande på anonyma webenkäter. Och jag kommer definitivt inte att göra det så jag anser att trots Internets brödsmulande egenskaper kommer de svarande att förbli anonyma.

Utformning av frågeformuläret

Sedan var det dags att bestämma hur jag skulle få reda på det jag ville ha reda på – vilka frågor ska jag ställa? Jag har fått hjälp att utforma mina enkätfrågor av Jan Strid, universitetslektor, och Sandra Foresti, universitetsadjunkt, på Göteborgs Universitet som båda har stor erfarenhet av enkätundersökningar.

Jan Strid tryckte på att inte ha med för många frågor då deltagarantalet generellt brukar tappa intresse om det är för många frågor. Vad är viktigt att veta? Jo, om personen tror, vad den tror på och varför den tror, eller varför den tror att andra tror om man inte själv tror på övernaturliga saker.

I kommunikation med Foresti kom jag fram till att ha med kontrollfrågor för att kunna kartlägga om det finns bakomliggande orsaker till tro – som ålder, kön, utbildning och tillhörighet till ett religiöst samfund. Kön kan anses som en känslig fråga om sexualitet och identitet och därför finns alternativet ”Annat” och ”Vill ej uppge” med där. Ålder och utbildning anser jag inte så känsliga därav finns inte alternativet med där, däremot är de frågorna heller inte obligatoriska.

Jag har valt att lägga kontrollfrågorna ålder, kön och utbildning först i enkäten då de är relativt lugna inkörsfrågor till enkäten som gör att man kommer in i svarstänket. Anledningen till att jag har lagt kontrollfrågan ”Tillhör du något religiöst samfund?” sist är för att jag inte vill att personer ska inleda med att skriva att de till exempel tillhör Svenska Kyrkan då det kan ändra deras tankeassociering till att passa den som Svenska Kyrkan representerar och därigenom färga deras enkät svar.

Det finns även en fråga med svarsalternativ om man tror att det påverkar människor positivt eller negativt, eller båda, att ha övernaturlig tro samt en följdfråga som ber dem utveckla sitt svar för mer information varför det är positivt eller negativt, eller båda.

Enkätundersökningen kom att bestå av tio stycken frågor men varje enskild person kommer inte att svara på samtliga frågor. Beroende på vilket svarsalternativ man fyller i kommer man att hoppa över en eller två frågor. I webenkäter är denna möjlighet lätt att hantera genom att konstruera enkäten så att den svarande automatiskt hänvisas till de frågor som ska besvaras (Ekström, Larsson, 2010: s.103). Detta har jag sett till. Svarar man ”Ja” på att man tror på övernaturliga ting, vilken är enkätens enda obligatoriska fråga då den är fundamental för att få reda om människor tror, kommer man att få svara på vad man tror på och varför man tror på det. Svarar man ”Nej” på om man tror på det övernaturliga kommer man att hoppa till frågan ”Varför tror du att andra tror på övernaturliga saker?”, för att få veta hur människor varför människor som inte själva tror funderar kring och kommer med insikter om varför de tror att andra människor tror. Då kan man sen jämföra och se om de ”icke-troendes” åsikter om varför människor tror stämmer överens med varför människor själva anser att de tror. De som svarat ”Ja” på om frågan om man tror på övernaturliga saker kommer att hoppa över frågan om varför andra tror då de redan har diskuterat kring varför människor tror (de själva).

Idealt ska alla frågor uppfattas på samma sätt av alla som svarar. Där har telefonintervju fördel gentemot en webenkät då man kan förtydliga frågor över telefon (Ekström, Larsson, 2010: s.103). Ett sätt att mäta att frågorna mäter vad de avser att mäta, *validitet*, är att besvara frågorna själv och att

skicka ut testenkäter där personer får komma med feedback (Ekström, Larsson, 2010: s.103). Jag skickade ut min enkät till 50 studenter på Mediekommunikationsutbildningen (MKV) på Göteborgs Universitet och fick tio svarsenkäter tillbaka, därav anledningen att Institutionen för Journalistik Medier och Kommunikation (JMG) är med som alternativ på enkätundersökningen trots att dessa studenter inte blev tillfrågade på den slutgiltiga undersökningen, delvis på grund av att de redan blivit tillfrågade på min förra enkätundersökning som blev underkänd bland annat på grund av för dålig svarsfrekvens. Endast en av dessa tillfrågade testpersoner på MKV hade åsikter om enkäten. Personen tyckte att ämnet var för stort att svara på i skrift och hade hellre sett att man genomfört en intervju på plats då man hade kunnat utveckla sina svar mer och kunnat ställa följdfrågor. Nu ville jag använda mig av webenkät då jag kan få ut den till många personer billigt och därigenom få en bra empirisk grund till om vi tror på det övernaturliga och det är inte lika tidskrävande som att personligen intervjua ett par hundra personer, även om det hade varit väldigt intressant att göra. Men i och med att det var det enda klagomålet jag fick på frågeformuläret och jag var nöjd med de svar som kom in bestämde jag mig för att köra vidare och tillfråga Sandra Foresti som kan anses mer kritiskt än given student. Foresti tyckte att man skulle förtydliga att studenten skulle fylla i vilket ämne man läste inom den Institution man tillhörde på fråga III istället för att lämna det som en blank ruta för studenten att självförstått fylla i. Jag fick även ett tips om att ha med olika svarsalternativ över vad för övernaturliga saker man kan tro på i fråga 1b, till exempel Spöken, Vampyrer, Gud, Änglar, m.fl. Men då jag redan skrivit exempel på olika typer av övernaturlig tro i min introduktion ansåg jag att enkätsvararna redan fått tillräcklig information om vilken typ av övernaturlig tro jag menade och jag ville inte styra de för mycket i deras svar genom att ge dem svarsalternativ. En risk, som Sandra Foresti menade, är att folk kan glömma bort saker som de tror på. Det är en rimligt oroande risk men jag ville hellre ha med öppenheten och få med svar som ”Skuggfolket” – vilket jag fick på en annan undersökning om tro - svar som skulle kunna tänkas struntas i då folk kan tänkas tendera att svara sämre på fler frågor och om de redan har kryssat i svarsalternativ kanske de känner att de har svarat tillräckligt.

Det finns även en punktlista i boken *Metoder i kommunikationsvetenskap* (Ekström, Larsson, 2010: s.104-107) som man kan ta hjälp av för att förbättra sin undersökning. Man nämner i boken att frågorna ska vara entydliga – ställ bara en fråga i taget. Jag hade en dubbel fråga i min ursprungliga enkät ”Vad tror du på? Varför?” men den togs bort efter underkännande av examinator och nu är det entydliga frågor förutom när personen ska kryssa i vilken institution den tillhör och vilket ämne den läser inom institutionen men jag anser dessa tillräckligt relaterade för att inte skapa förvirring. En annan punkt i Ekströms och Larssons bok är att inte förutsätta kunskap, ha med kunskapsfrågor eller använda svåra benämningar. Dessa har jag nog lyckats med att undvika genom att ställa upp exempel på övernaturlig tro i början och därefter låta människor fritt få diskutera kring sina upplevelser och tro om övernaturlig tro.

”Är frågan begriplig?” är en annan punkt i metodboken och genom mina testenkäter tycker jag man kan fastslå att frågorna är begripliga. Däremot är frågan ganska känslig, som är en annan punkt i boken, eller den kan vara det. Övernaturlig tro är ett väldigt stort ämne och det finns risk för att verka ”konstig” om man tror på annorlunda saker. Men i och med att jag i mitt enkätmail till studenterna förklarar vad undersökningen handlar om anser jag att de som tycker att ämnet är för känsligt väljer att inte svara, vilket är synd och höjer det externa bortfallet. Men de kan välja att svara på frågorna ändå då jag även skriver i mailet att svaren är anonyma.

Såhär är introduktionen och frågeformuläret upplagt:

Varför vill jag tro på en man från Arizona?

Hej!

Det här är en enkätundersökning med mål att få reda på om och varför vi människor tror på saker som anses övernaturliga (Gud, andar, änglar, skyddsänglar, clairvoyance, ödet, vampyrer, liv efter döden, parallella universum, alkemi (inom denna genre är mannen från Arizona), utomjordingar m.m.)

Svara gärna så uttömmande du kan.

Tack!

Hi!

This is a websurvey with the goal to find out more about if and why people believe in things that are considered supernatural (God, spirits, angels, guardian angels, clairvoyance, faith, vampires, life after death, parallel universes, alchemy, aliens, etc.)

Please answer as thorough as you can.

Thanks!

I Kön (Gender)

Kvinna (Female)

Man (Male)

Annat (Other)

Vill ej uppge (Don't want to answer)

II Ålder (Age)

-20

21-25

26-30

31-35

36-40

41-45

46-50

51-60

61-

III Vilken institution läser du på? Och skriv gärna vilken specifik utbildning i rutan under institutionen. (Which institution do you study at? And please write your specific subject in the boxes below)

Chalmers

Institutionen för historiska studier

Institutionen för journalistik, medier och kommunikation

Institutionen för kulturvård

Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande

Institutionen för vårdvetenskap och hälsa

Psykologiska institutionen

Logik (Institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori)

Nationalekonomi (Institutionen för nationalekonomi med statistik)

Religionsvetenskap och teologi (Institutionen för litteratur, idéhistoria & religion)

Teoretisk filosofi (Institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori)

Annat - ange vad (Other)

Ia Tror du på något som kan anses som övernaturligt? (Do you believe in anything that can be considered as supernatural?)

Ja (Yes)

Nej (No)

Ib Vad tror du på? (What do you believe in?)

Ic Varför tror du på detta? (Why do you believe in this?)

Id Varför tror du att andra tror? (Why do you think other people believe in supernatural things?)

2a Hur tror du att det påverkar en människa att tro på något övernaturligt? (What kind of effects do you think supernatural beliefs has on a person?)

Väldigt positivt (Very positive)

Positivt (Positive)

Påverkar inte (Don't effect)

Negativt (Negative)

Väldigt negativt (Very negative)

Både positivt och negativt (Both positive and negative)

2b Utveckla gärna ditt svar (Please elobarate your answer)

III Sista frågan/Final question: Tillhör du något religiöst samfund? (Are you a member of a religious community?)

Ja (Yes)

Nej (No)

Vill ej uppge (Don't want to answer)

När ska jag skicka ut enkäten?

Så här skriver Göteborgsföretaget Enkätfabriken på sin hemsida om vilken dag och tid som är ultimata för bästa svarsfrekvens: ”Riktat man istället in sig på anställda så är det tydligt i Enkätfabrikens undersökningar att tisdag är den veckodag då svarsfrekvensen blir bäst. Man bör också sträva efter att utskicket skall trilla ner i mottagarens inkorg precis innan de kollar sin e-post på morgonen. Strax före åtta på morgonen är generellt sett en bra tid.”

Mina studenter är inte anställda men de är sysselsatta med 100 % studiefart vilket innebär att deras tider borde likna de anställdas arbetstider, men jag vet från mina egna studier att eleverna oftast började skoldagen 09:00 istället för arbetarnas 08:00 och därför drar jag slutsatsen att skicka enkäten lite innan kl. 09 istället för kl. 08. Att skicka en enkät till studenter på helger känns ganska dömt att misslyckas. Därför valde jag en tisdag kl. 08:45 som utskickstid för enkäterna till de tre institutioner jag hade fått mailadresser till av studieadministratörerna. Ladoks maillistor fick jag vänta på till tisdagskvällen och därför skickade jag iväg de enkätfrågningarna på onsdagsmorgonen som följde istället för att vänta en vecka till.

Påminnelser:

Jag har skickat ut påminnelsebrev till studenterna för att öka svarsfrekvensen. Den första påminnelsen skickade jag ut sex dagar efter den initiala enkätinbjudan. Jag frågade Jan Strid om råd hur långt efter man skulle skicka påminnelsebrev och han svarade ungefär fem dagar. Men då jag skickade ut min första enkätinbjudan på en tisdag ville jag inte skicka ut påminnelsen på en söndag då jag själv som student upplever att söndagar är ganska fria från mail-läsande, speciellt denna söndag när det var 15 grader varmt och sol i Göteborg. Därför väntade jag en extra dag och skickade iväg den första påminnelsen på måndagen. Den andra och sista påminnelsen skickade jag ut redan på torsdagen, alltså bara tre dagar efter den första påminnelsen då jag tänker att om man är på de som inte svarat lite extra på kort tid så kanske de är mer troliga att svara. Jag personligen är mer trolig att genomföra saker när någon tjarar lite på mig. Jag såg även till att skriva ”Sista påminnelsen om övernaturlig tro” så att folk inte skulle bli allt för irriterade och undra hur många mail om detta man kommer få och istället inser att det här är sista påminnelsen och det kanske till och med kan göra de mer benägna att svara då det ändå är sista gången/chansen.

En tumregel för svarsantal vid enkätundersökningar är att ungefär 50 procent av alla som slutligen kommer att svara gör det efter första utskicket. Jag fick in 328 av 569 (57,6%) svar efter första utskicket. Den första påminnelsen har sedan ofta god effekt (Ekström, Larsson, 2010: s.102). Jag fick in 179 (31,5%) ytterligare svar efter första påminnelsen. Resterande påminnelserna har sedan effekt om än falnande (Ekström, Larsson, 2010: s.102). Detta märktes hos min undersökning då jag sedan bara fick in 62 (10,9%) svar till efter den andra och sista påminnelsen.

Det finns nackdelar med påminnelser. Som att personer som redan svarat kan bli irriterade av att få enkäten en gång till (Ekström, Larsson, 2010: s.101). Detta har jag försökt lösa genom att be om ursäkt och påminna dem om att deras svar är anonyma -vilket borde anses som positivt – och därför har jag inte haft möjlighet att välja bort de som redan svarat. En person skickade dock ett mail till mig och bad att få bli borttagen från utskickslistan efter andra påminnelsen. Jag bad om ursäkt och påpekade att det var sista gången. I övrigt körde jag på i hövlig och enkel stil i påminnelserna.

Så här löd första påminnelsemailet:

Hej!

Hoppas ni hade en skön solig helg! Jag ville bara skicka ut en påminnelse om enkätundersökningen om övernaturlig tro till mitt exjobb. Till er som redan har svarat ber jag om ursäkt för påminnelsemail men då era svar är anonyma kan jag inte veta vem som har svarat eller ej. Jag behöver fortfarande höja svarsfrekvensen och blir väldigt glad om ni kan ta några minuter och svara på några frågor sen kan ni gå ut i luften igen!

Länk:

https://samgu.eu.qualtrics.com/SE/?SID=SV_0qDKIcjGgI6nc3P

Ha det fint!

Fredrik

Hi!

Hope you had a nice sunny weekend. I just wanted to send out a reminder about the survey on supernatural beliefs for my master paper. To you who have already answered I am sorry but because your answers are anonymous I cant tell who have taken it or not.

I still need more people to raise the reply rate and would be very happy of you take a couple of minutes to answer a few questions before you go outside in the nice weather.

Link:

https://samgu.eu.qualtrics.com/SE/?SID=SV_0qDKIcjGgI6nc3P

All best!

Fredrik

Och så här såg det andra ut:

Hej!

Först och främst vill jag tacka alla som redan har svarat på enkäten, Tack!

Sen vill jag bara höra av mig med en sista påminnelse om att svara på enkäten.

Har du 5-10 minuter över får du jättegärna använda dem till att tänka kring övernaturlig tro.

Länk: https://samgu.eu.qualtrics.com/SE/?SID=SV_0qDKIcjGgI6nc3P

Åter tack och ha en fortsatt fin termin!

Fredrik

Hi!

First of all I would like to thank all of you who have replied to the survey, Thanks!

And then I would like to give a final reminder to take the survey.

If you have got 5-10 minutes to spare you are very welcome to fill them with supernatural beliefs.

Link: https://samgu.eu.qualtrics.com/SE/?SID=SV_0qDKIcjGgI6nc3P

Thanks again and have a great term!

Fredrik

Undersökning 2 – Samtalsintervjuer

Att undersöka med samtalsintervju som metod var jag intresserad av ända från början då jag verkligen ville lära mig varför vi människor tror och för att få reda på detta måste jag få veta om vi människor har trott länge, hur det utvecklades hos oss, vad det är som händer i hjärnan när vi tror och varför det sitter kvar idag. Jag ville veta hur fenomenet formades och det får man generellt sätt lättare reda på genom samtalsintervjuer (Esaiasson, Giljam, Oscarsson, Wängnerud, 2007; s.284). Dessa frågor skulle jag förmodligen inte kunna få svar på av privatpersoner i en enkätundersökning som inte har tagit del av vetenskapliga förklaringar till varför vi tror, det krävdes längre samtal med experter inom relaterade områden. Det är väldigt intressant att få reda på varför ”vanliga” människor tror, vilket man får i webbenkäten, men jag ville ha de större och mer generaliserande förklaringarna också för att få ett tydligare svar på varför vi som grupp tror och inte bara varför vi som individer tror.

Jag ville hitta relevanta experter med specifik kunskap inom olika delar av övernaturlig tro och som också därför borde dela mitt intresse av ämnet vilket är en grundsten för lyckade kvalitativa intervjusamtal (Olsson, Sörensen, 2001; s.81). Vid valet av experter till samtalsintervjuerna tog jag hjälp av logik och deduktion. På Institutionen för lingvistik, filosofi och vetenskapsteori på Göteborgs Universitet skriver man att logiken är en relativt ung vetenskap inom modern mening men att den är genuint tvärvetenskaplig med mest fundamentala fråga att undersöka ett arguments giltighet (<http://flov.gu.se/amnen/logik>). Med deduktion menas härledning av slutsatser från givna premisser (Hermerén, 1967: s.18). Då skulle jag kunna argumentera för att eftersom hjärnan har hand om vårt medvetande, hur vi uppfattar världen, borde hjärnan även ha något att göra med varför vi tror på övernaturliga ting. (Sahlgrenska Akademiens uppslagsverk - http://nervsystemet.se/nsd/structure_116).

Jag började med att ställa frågan: vilka studerar hjärnan? Psykologer bland annat. Jag försökte då få tag på en psykolog och eftersom detta skulle handla om tro ville jag få tag på en psykolog med kunskap kring varför vi tror. Jag började söka runt Internet med uppenbara sökningar som ”psykolog + tro” ”psykolog + varför tror vi” och hittade Håkan Järvå som är psykolog vid Göteborgs Universitet och som har inriktat sig på sekter då han själv är avhoppad medlem inom scientologin. Jag ansåg detta intressant och relevant och han var min första expert. Nu ville jag ha någon som skulle kunna förklara varför vi tror sedan långt långt tillbaka och hur vi kom att börja använda det – kärnan i min frågeställning om varför vi tror. Jag har tidigare varit intresserad av evolutionspsykologi så jag började leta efter en evolutionspsykolog, åter via Internet och hittade att Högsolan i Skövde håller en kurs i vetenskapspsykologi där Katja Valli var kursansvarig. Jag hörde av mig till henne om min förfrågan och vi pratades vid och hon nämnde flera intressanta saker om tro och evolution som hon läst om. Nu hade jag två psykologer men jag ville också åt en psykolog som inte är lika kommersiell, jag ville åt det annorlunda, det ”övernaturliga”. Då kom jag in på parapsykologi - läran om paranormala fenomen – som jag ansåg ytterst relevant kring min frågeställning. Jag hittade Sällskapet för Parapsykologisk forskning och bokade intervju med deras ordförande Göran Brusewitz som först var lite skeptisk att prata med mig som journalist då det har skrivits en del dåliga saker kring parapsykologi. Nu fanns tre experter och jag måste röra mig bort från psykologin för att ge undersökningen mer bredd. Jag fick tips av Eva Hoff, en psykolog som inte kunde ställa upp, att leta efter en religionsfilosof – det blev Karin Johannesson som är både präst och religionsfilosof och kunde därigenom ge mig både den filosofiska delen av tro och en direkt del i egenskap av präst.

Eftersom mitt arbete hade alkemi som konkret exempel på varför vi tror ville jag hitta någon kunnig alkemist. Det visade sig svårt då ingen av föreningarna Alkemiska Rummet eller Alkemiska Akademien ville eller kunde ställa upp på intervju. Jag fick dock tipset om Peter Marshalls bok *The Philosopher's Stone – A quest for the secrets of Alchemy* genom Alkemiska Rummet. Efter en ny

sökning på Internet efter svenskar kunniga inom alkemi hittade jag Ulf Ellervik, professor i kemi på Lunds Universitet som skrivit texten ”*Alkemi – det önskade arvegodset*”. Jag hade först velat ha någon mer positivt inställd till alkemi men Ellervik är pratsäker och kunnig inom ämnet och hjälpte gärna till och förklarade för mig att Ormus inte vetenskapligt kan fungera så som Hudson säger att det kan.

På tal om Hudson kommer vi in på Joe de Kadt som har producerat dokumentärfilmen *All the gold you can eat* och som handlar om David Hudson och Ormus. Joe var med och väckte min frågeställning kring varför människor tror genom sin nyfikna roll som filmare i sin dokumentär. Jag skapade mailkontakt och fick prata med honom om hans upplevelser kring Ormus och varför han som direkt nära trodde att människor tror på det. Det var väldigt intressant. Han tipsade mig om ateisten och vetenskapsförfattaren Richard Dawkins bok *Illusionen om Gud* och taggad över att ha fått tag på en internationell filmare i Joe försökte jag leta upp Richard Dawkins men hittade istället hans vän, kollega och skeptiker Michael Shermer som hållit föreläsningar med titeln ”*Why do we believe in weird things?*”. Perfekt, kände jag då ämnet handlar om precis min frågeställning och han är vetenskapsman och skeptiker vilket borde göra honom tillförlitlig. Jag mailade honom frågor om varför vi tror och fick svar på dem.

Två mindre logiskt fattade beslut om intervjuer var med ekonomen Jerker Holm och trollkonstnären Malin Nilsson eftersom jag ville veta hur tro kan visa sig inom ett oväntat ämne som ekonomi, och jag tänkte att trollkonstnärer skapar en tro hos åskådarna. Intervjuerna visade sig inte så fruktsamma då kopplingen till övernaturlig tro visade sig för lång.

En nackdel med att ha mer personliga samtal som dessa med personer inom olika forskningsområden och expertis är att det kan leda till olika frågor till olika personer, det ger intervjuerna en lägre standardisering vilket innebär att de blir svårare för vidare forskning att reproducera. (Olsson, Sörensen, 2001; s.80). Det är även mer troligt att intervjuaren påverkar den intervjuade med egna tycken när frågorna inte är fasta. Detta är dock något jag har varit noga med att inte vara skyldig till då jag i intervjuerna, som i min journalistiska presentation, försöker hålla ett öppet sinne och inte lägga värdering i frågorna. När det har förekommit värdering i vissa svar som till exempel från kemistprofessor Ulf Ellervik på Lunds Universitet som var negativt inställd till alkemins löften om De Vises Sten, vilket man kan förstå, men då är det viktigt att inte sugas med allt för mycket i dessa värderingar. En anledning till att Ulf Ellervik har kunnat tycka fritt är att mina frågor haft tämligen låg strukturering – att intervjupersonen fritt kan tolka frågorna utifrån egna erfarenheter och värderingar (Olsson, Sörensen, 2001; s.80). Jag har tyckt att det varit viktigt att låta dessa erfarna personer prata relativt fritt kring tro, och i det här fallet alkemi, då jag inser att de kan mer än mig om det specifika vi pratar om och därför ville jag ge dem ganska fritt spelrum att förklara sig på – vilket i sin tur skulle kunna leda in till ämnen och frågor jag inte kommit på själv på grund av bristande kunskap. Något som dock har höjt struktureringen är att experternas svar får tala för sig själva inne i den journalistiska presentationen. Sen omkullkastar jag den struktureringen då jag själv försöker tolka och spinna ihop deras olika svar till förklaringar varför vi tror.

Vill man fortfarande försöka återskapa min forskningsprocess så har en fråga varit konstant under de kvalitativa intervjuerna: Varför tror vi övernaturliga saker?

6.2 Bakgrundsmaterial och litteratur

För information om hur man går tillväga med att genomföra en god enkätundersökning har jag förutom lärarna Hanna Jedvik, Jan Strid, Maria Jervelycke Belfrage och Sandra Foresti fått tips av olika böcker – *Metoder i kommunikationsvetenskap (2008)*, *Metodpraktikan - Konsten att studera*

samhälle, individ och marknad (2011), Enkätboken (2012), Enkäten i praktiken (2014).

Många av de texter jag har läst om tro och sånt som kan kopplas till varför vi tror är från rekommendationer av de personer/experter jag har intervjuat. Innan intervjuerna har jag bland annat tagit hjälp av *En liten lathund om kvalitativ metod med tonvikt på intervju (2002)*. Efter själva intervjuerna – då experterna är professionella inom sitt ämne ligger det mycket kunskapsinhämtning bakom deras svar och är ett väldigt bra sätt att bygga sin grundfakta genom (Houston, 2009: s.4) På så sätt får jag även tag i den skriftliga förstahandskällan genom experterna vilket ökar uppsatsens trovärdighet (Thurén, 2003: s.56). För även om personerna jag har intervjuat är experter är de samtidigt människor och de skulle kunna tänkas ha kommit ihåg fel på något citat eller någon slutsats från texterna de refererar till. Att fela är mänskligt.

6.3 Svarsfrekvens

Jag fick in 569 svar av 2145 tillfrågade personer vilket innebär en svarsfrekvens på 26,5 %. I samhällsvetenskapliga postenkäter ligger svarsfrekvensen runt 65-70% (Ekström, Larsson, 2010: s94). Men svarsfrekvensen blir ofta sämre vid webenkäter än vid postenkäter, trots påminnelser (Trost, 2012: s142). En annan sak som riskerat försämra svarsfrekvensen på min enkät är att ”Det är ofta svårare att få storstadsboende att svara på enkäter” (Ekström, Larsson, 2010: s.95). Eftersom troligtvis de flesta av mina svarande bor i och omkring en storstad, Göteborg, försämrar detta mina möjligheter till hög svarsfrekvens.

Georg Svensson är statistiker och ansvarig för genomförandet av enkätundersökningen Kommunikatören – där kommunikatörer fick svara på frågor om sin egen bransch. Georg Svensson svarade då på kritik över att enkätundersökningen hade låg svarsfrekvens, 15,8%, och menade att ”15,8% är en klart godkänd svarsfrekvens. Det är alltid svårt att jämföra svarsfrekvenser då det beror på målgrupp, urval och inte minst undersökningens ämne. Medarbetarundersökningar brukar hamna över 70% men den här typen av undersökningar till en totalbas, ligger sällan högre än ca 15-20%.” I det fallet var det kommunikatörer som svarade på frågor inom sin egen bransch, alltså ett område de borde ha ett visst intresse för och ändå blev svarsfrekvensen 15,8% , men vilket statistiker Georg Svensson var nöjd med. Med det i fickan anser jag mina 26,5% i svarsfrekvens från studenter som ska diskutera övernaturlig tro som acceptabelt för undersökningen.

6.4 Bortfallsanalys

Av de 2190 studenternas mailadresser i mitt bruttourval hade jag 57 stycken av dessas mailadresser som inte fungerade. Jag försökte gå tillbaka i pappren jag fått från Ladok med mailadresser och kolla om jag stavat fel i den manuella överföringen. Jag hade stavat fel på tolv adresser som jag hittade. På andra ställen hittade jag inte den aktuella mailadressen eller så funkade den helt enkelt inte. Det slutade med att 45 mailadresser inte fungerade att skicka ut enkäten till. Detta räknar jag till naturligt bortfall och ger mig ett nettourval av 2145 personer.

Det externa bortfallet, de som inte har svarat på enkäten uppgick till 73,5 %. Det externa bortfallet verkar bestå av tre grupper. En grupp är de som av ovilja eller ointresse eller tidsbrist inte svarat på enkäten (Ekström, Larsson, 2010: s.94). Den andra gruppen kan bestå av naturligt bortfall men som man inte kunnat få någon information om (Ekström, Larsson, 2010: s.94) och den tredje gruppen är de

som inte kunnat slutföra undersökningen på grund av tekniska problem vilket två personer har hört av sig till mig om.

Internt bortfall, när en person som besvarat enkäten hoppar över frågor. (Ekström, Larsson, 2010: s.95). I boken *Metoder i kommunikationsvetenskap* presenterar Bengt Johansson två stora anledningar till att folk hoppar över frågor på enkäter. Dels kan det bero på att frågan är av personlig karaktär eller att frågan är komplicerad (Ekström, Larsson, 2010: s.95). Mina frågor kan anklagas vara båda dessa då tro av en del människor anses som en personlig sak och som innehåller avslöjande karaktärsinformation som folk kan vara rädda att dela med sig för risk att bli hånade. Detta löses till stor del av att deltagarnas svar är anonyma. Den andra anledningen, att frågor kan vara komplicerade, stämmer också in på min undersökning i det att jag ber de svarande att spekulera kring varför andra människor tror vilket i sig kan vara en ganska stor fråga att svara på. Frågan underlättas genom att man inte behöver ha någon tidigare vetenskaplig fakta inom ämnet för att svara, de svarandes egna teorier och filosofier är gott nog – man kan alltså inte ha fel.

Bengt Johansson nämner även långa formulär som en orsak till internt bortfall. Min enkät är på tio stycken frågor där fyra av dem är öppna frågor om tro vilket tar lite tid att svara på. Detta kan skrämja bort folk som kanske inte hade så mycket eufori och energi när de startade enkäten. Allt som allt ligger mitt interna bortfall teoretiskt sätt på 100% då varje enskild person beroende på svar max kan svara på åtta eller nio stycken av de tio frågorna. 35,26% (201 st.) av de svarande har svarat på nio frågor och 31,58% (180 ST) har svarat på åtta frågor. Teoretiskt sett kan 111 personer av de 312 som skulle svarat på nio frågor endast ha hoppat över en fråga och då svarat på åtta frågor. Så det enda jag kan säga med säkerhet är att 270 personer (201+180-111), eller 47,5% har svarat på alla frågor.

Jag har förhållit mig på så sätt att personer som har hoppat över en eller fler frågor ändå får vara med i statistiken för de frågor som de har besvarat. Den enda frågan som är obligatorisk i undersökningen är om man tror på något övernaturligt, resten är frivilliga och då ska man heller inte vara tvungen att svara för att delta i resultatet. En person som inte tror på någonting behöver heller inte då ha teorier kring varför andra tror men kan fortfarande vara bevis på att vissa människor inte tror.

6.5 Intrakodarreliabilitet

Eftersom jag har kodat in alla resultat själv behöver vi inte bry oss om frågan om *interkodarreliabilitet* men såväl den om *intrakodarreliabiliteten* – graden av konsekvens i en och samma persons kodning (Ekström, Larsson, 2010: s.147). Den konkreta statistiken och resultaten på de stängda frågorna i min undersökning har enkätverktyget Qualtrics tagit hand om och räknat ut i tabeller och diagram åt mig så där borde resultaten vara pålitliga. Där man kan kritisera intrakodarreliabiliteten är när jag själv har utvecklat egna kategorier kring de öppna frågorna vad vi tror på, varför vi tror och varför vi tror att andra tror. I fallet varför vi och andra tror så har jag färgkodat alla svar till sin kategori så det går att se precis hur jag har gått tillväga i kodningen. I fallet vad vi tror på gjorde jag ingen färgkodning då jag ansåg enkättagarnas svar tillräckligt konkreta för att inte behöva färgkoda dem, även om det hade gjort undersökningen mer transparent. Istället valde jag att ha med fler svarkategorier för den frågan, "*Tror du på något som kan anses övernaturligt?*", och på så sätt få med fler kategorier med specifika svar och därför slippa tolka lika mycket själv och istället låta svaren tala för sig själva.

6.6 Resultat och Tabeller

Undersökning 1: Enkätundersökning

Tror vi på det övernaturliga?

Majoriteten, 313 personer, eller ganska exakt 55 %, av de 569 enkättagarna svarade att de tror på något som kan anses övernaturligt, kan ses här nedan i Tabell 1.1. Detta tillsammans med det faktum att studenter är mindre troliga att ha övernaturlig tro, som diskuteras i kapitel 4. Avgränsning, anser jag svarar på min frågeställning ”Tror människor på övernaturliga saker?” – Ja, det gör vi, åtminstone vissa av oss. Mer om detta i avsnitt 7. Svar på frågeställningen.

Tabell 1.1

Tror du på något som kan anses övernaturligt?

#	Answer	Response	%
1	Ja (Yes)	313	55.0%
2	Nej (No)	256	45.0%
	Total	569	100.0%

Vad tror vi då på?

De svarande har svarat att de tror på många olika saker, alltifrån Gud till ödet till vampyrer till skogsknytt. Det har varit många olika svar men det har också funnits många liknande svar. För att göra resultatet lite mer lättöverskådligt har jag gjort en sammanställning där jag räknat ihop de olika troelserna och kommer här att räkna upp de vanligaste sakerna de svarande tror på. Hela listan finns att hämta på <http://www.fildirekt.se/dl/1426933843.rar>

Det vanligaste de svarande tror på är *Andar/Spöken*. Av 70 olika personer nämns andar eller spöken som objekt för deras övernaturliga tro. På fjärde plats sen kommer *Liv efter döden* vilket kan ses som samma sak som *Andar/Spöken* men dessa svar blev registrerade som *Liv efter döden* där de svarande inte nämnde andar eller spöken utan helt enkelt att de trodde på något liv efter döden.

På andra plats med 60 benämningar kommer *Gud*. Oftast rör det sig om en kristen gud men ibland också endast benämnd som ”Gud” eller ”gud”.

På tredje plats kommer ”*Något*” som jag har valt att döpa kategorin till och i den hamnade svar som berättade att de trodde på något större men inte riktigt kunde specificera vad. Det måste bara finnas något helt enkelt. Det fick 35 benämningar

Efter det i turordning kommer *Inte ensamma i Universum/Utomjordingar* som fick 19, *Jesus* 18, *Energier* på 15, *Ödet* 12, *Änglar* 10, *Naturväsen* 8, *Clairvoyance* 7, *Heliga Ande* 7, *Karma* 6, *Parallella Universum/Verkligheter* 6. Sen med 5 svar och under kommer i ordning: *Enhet/Världssjäl*,

Skyddsänglar, Reinkarnation, Demoner, Djävulen, Intuition, Sjätte sinne, Law of Attraction, Otur, Kärleken, Vampyrer, Astrologi/Horoskop, Varulvar, Tärningar, Evighet, Deism, Healing, Voodoo, Allah, Placebo/Nocebo, Magi.

Varför tror vi?

Här kommer den stora frågan som enkätdeltagarna som svarade att de tror på något övernaturlig fick svara på: "Varför tror du på detta?"

Även här har jag för lättbegriplighetens skull delat in svaren i olika kategorier som jag har kategoriserat själv. En stor nackdel med detta är att det blir svårare att kopiera min studie då vissa tolkningar inte är rent utsagda i de exakta orden som jag har döpt kategorierna till utan mer en generell känsla av kategorien. Som om någon har sagt att tron ger dem lugn har jag satt det under kategorin *Trygghet/Tröst/Glädje*. Ett svar kan registreras till flera olika kategorier. Ett exempel är till exempel när en person skriver att de tror för att de har vuxit upp i en kristen *miljö (Omgivning/Uppväxt/Andras upplevelser)* och senare säger sig ha haft egna personliga samtal med Gud eller Jesus (*Egna upplevelser*). Jag har gjort på detta sätt då jag vill få fram de olika anledningarna till tro mer än få fram den enskilt viktigaste anledningen till att en enskild person tror. Men jag har färgkodat dessa svar som finns att hämta <http://www.fildirekt.se/dl/1426933843.rar> så man kan se tydligt hur jag har kategoriserat de olika svaren.

Men här kommer de olika anledningarna till varför de 297 som svarade att de tror på något övernaturligt tror.

Högst upp på listan är *Egna erfarenheter/upplevelser*. 76 personer svarade att de har haft personliga upplevelser av det de tror på, oftast andar/spöken. Ett svar löd till exempel: "Har personliga erfarenhet om viskningar, skratt osv UTAN att lida av psykisk sjukdom,". Några fler ville i sina svar övertyga om att de inte var knäppa och konstiga, de hade verkligen sett eller hört dessa saker. Jag tyckte det var synd att de kände sig tvungna att försvara sig men det verkar finnas en stor skepsism mot människor som tror på något vi kallar övernaturligt. Till exempel fick de som svarade "Nej" på frågan om de tror på något övernaturligt fick inte svara på frågan "Varför tror du på detta?" utan istället på frågan "Varför tror du andra tror på övernaturliga saker?". Intressant nog svarade endast 10 personer där att man trodde att övernaturlig tro berodde på att personerna hade haft egna upplevelser, det var frågan med högst svarsdifferens mellan de som tror och de som fick svara på varför de tror att andra tror. Så om man inte själv tror verkar man vilja stänga av möjligheten att andra har upplevt saker som strider mot sin egen tro – att det inte finns något övernaturligt. Alla siffror följer här i Tabell 1.2.

Tabell 1.2

Varför tror du?

Kategori	Antal svar /Procentandel
-----------------	-------------------------------------

<i>Egna erfarenheter/upplevelser</i>	76
	25,6%
<i>Ologiskt annars/ Inte omöjligt/ Begränsad mänsklig kunskap</i>	60
	20,2%
<i>Uppväxt/Miljö/Andras upplevelser</i>	52
	17,5%
<i>Trygghet/Tröst/Glädje</i>	38
	12,8%
<i>Känsla/Vet ej</i>	29
	9,8%
<i>Trygghet gentemot Döden</i>	16
	5,4%
<i>Högre syfte/Mening/Tråkigt annars</i>	15
	5,0%
<i>Vetenskaplig förklaring</i>	7
	2,4%
<i>Vet säkert</i>	4
	1,3%
	Totalt
	297
	100%

Vi ser annars att universums storhet och det faktum att vi helt enkelt inte vet är näst största anledningen till tro bland de svarande. Därefter kommer sånt som vår omgivning har gett oss – andras berättelser om vad som finns och inte finns. Därefter är det tryggheten i tro som stor anledning till tro, följt av en känsla av att det finns nåt mer. Sen kommer tro som trygghet gentemot döden vilket jag personligen trodde skulle komma högre upp. Nästa kategori är tro som meningsbyggande, vilket är liknande trygghet men mer att ens liv ska ha större mening istället för en ”vanligare” vardagstrygghet. Efter det kommer personer som tycker det finns vetenskapliga bevis för tro och minst antal röster hade de som säkert vet att det de tror på finns men inte skriv något kring egna upplevelser, därför hamnade de personerna i en egen kategori.

Varför tror vi att andra tror?

Så när vi nu har ett facit till varför människor tror kan vi jämföra det med vad de svarande som inte tror är anledningar till att andra människor tror i Tabell 1.3.

I kategorin *Vetenskapliga förklaringar/Brist på vetenskapliga förklaringar* menas att svarspersonerna har trott att till exempel mänskligt psykologiska orsaker ligger bakom vår tro, inte att tron har bevisats

som kategorin *Vetenskaplig förklaring* syftar till i resultaten för *Varför tror du på detta?*.

Tabell 1.3

Varför tror du att andra tror?

Kategori	Antal svar /Procentandel
<i>Högre syfte/Mening/Tråkigt annars</i>	87 34,4%
<i>Trygghet/Tröst/Glädje</i>	69 27,3%
<i>Uppväxt/Miljö/Andras upplevelser</i>	37 14,6%
<i>Känsla/Vet ej</i>	15 5,9%
<i>Trygghet gentemot Döden</i>	14 5,5%
<i>Vetenskaplig förklaring</i>	13 5,1%
<i>Egna erfarenhet/upplevelser</i>	10 4,0%
<i>Svarande har ingen teori</i>	4 1,6%
<i>Ologiskt annars/ Inte omöjligt/ Begränsad mänsklig kunskap</i>	3 1,2%
<i>Slippa ta ansvar</i>	1 0,4%
	Totalt
	253 100 %

Positivt eller negativt att tro?

Det beror på om du själv tror eller inte. Inte så oväntat så är det fler troende som tycker att det är positivt att tro än de som inte tror. Se tabell 1.4.

Tabell 1.4

Övernaturlig tro/ Hur tror du det påverkar en människa att tro?

Hur tror du att det påverkar en människa att tro på något övernaturligt? (What kind of effects do...							
	Vüldigt positivt (Very positive)	Positivt (Positive)	Påverkar inte (Don't effect)	Negativt (Negative)	Vüldigt negativt (Very negative)	Både positivt och negativt (Both positive and negative)	Total
Ja (Yes)	39 16.05%	73 30.04%	10 4.12%	5 2.06%	1 0.41%	115 47.33%	243 100.00%
Nej (No)	3 1.39%	22 10.19%	5 2.31%	28 12.96%	8 3.70%	150 69.44%	216 100.00%
Total	42 9.15%	95 20.70%	15 3.27%	33 7.19%	9 1.96%	265 57.73%	459 100.00%

De här resultaten kan stödja tesen som Håkan Järvå förklarade att vi människor inte vill ha fel. Tror man på nåt tror man också att det är mer positivt än negativt att tro på detta. Tror man inte tror man att det är mer negativt än positivt. Detta kan göra det svårt för oss att ta till oss av andras upplevelser eller information.

Samfundstillhörighet och tro

När det kommer till samfundstillhörighet och övernaturlig tro, Tabell 1.5, är det procentuellt fler som tillhör ett religiöst samfund som också har en övernaturlig tro än de som inte tillhör något religiöst samfund.

Tabell 1.5

Övernaturlig tro/Tillhör du något religiöst samfund?

Övernaturlig tro

Samfundstillhörighet

	Ja (Yes)	Nej (No)	Total
Ja (Yes)	84 71.19%	34 28.81%	118 100.00%
Nej (No)	163 45.79%	193 54.21%	356 100.00%
Vill ej uppge (Don't want to answer)	6 75.00%	2 25.00%	8 100.00%
Total	253 52.49%	229 47.51%	482 100.00%

Övernaturlig tro och religiös tillhörighet verkar alltså hänga ihop. Om man plockar bort alla svarande med samfundstillhörighet skulle majoriteten av svararna inte ha en övernaturlig tro. Den troligaste teorin är att många av de som tillhör ett religiöst samfund har växt upp i religiösa hem och därför är mer eller mindre infödda i samfundet och därigenom kanske också tron.

Kön/Ålder/Utbildning och tro

Kön

Jag har valt att genomföra några korstabeller med tro som beroende variabel för att försöka få reda på om kön, ålder eller utbildning verkar ha någon effekt på om man har övernaturlig tro.

Jag började med att undersöka om kön har någon effekt och det verkar som att det är så visar resultaten här nedan i Tabell 1.6 - att kvinnor tror oftare än män. Siffrorna är nästan spegelvända där 61,97% av kvinnorna svarat ”Ja” på frågan om de tror på något övernaturligt medan ”endast” 40,0% av männen svarade ”Ja” på samma fråga. Hos gruppen ”Annat” och de som ej ville uppge kön var det fördel för övernaturlig tro.

Tabell 1.6

Kön/Övernaturlig tro

	Ja (Yes)	Nej (No)	Total
Kvinna (Female)	220 61.97%	135 38.03%	355 100.00%
Man (Male)	78 40.00%	117 60.00%	195 100.00%
Annat (Other)	3 75.00%	1 25.00%	4 100.00%
Vill ej uppge (Don't want to answer)	9 81.82%	2 18.18%	11 100.00%
Total	310 54.87%	255 45.13%	565 100.00%

Ålder

Vad gäller ålder i Tabell 1.7 är det knapp fördel ”Ja” på om man har övernaturlig tro för alla åldersgrupper mellan -20 till 51-60 år gamla. Den enda gruppen som hade majoritet ”Nej” på samma fråga var åldersgruppen 61+, där svarade en person ”Ja” och sju personer ”Nej”. Av dessa personer var sex stycken män, det var den enda åldersgruppen med högre procentantal män som svarande än kvinnor. Detta är inte tillräckligt många för att kunna dra empiriska slutsatser, men det är intressant.

Tabell 1.7

Ålder/ Övernaturlig tro

		Tror du på något som kan anses som övernaturligt? (Do you believe in anything that can be conside...		
		Ja (Yes)	Nej (No)	Total
Ålder (Age)	-20	17 51.52%	16 48.48%	33 100.00%
	21-25	123 54.67%	102 45.33%	225 100.00%
	26-30	78 52.00%	72 48.00%	150 100.00%
	31-35	33 53.23%	29 46.77%	62 100.00%
	36-40	25 69.44%	11 30.56%	36 100.00%
	41-45	13 50.00%	13 50.00%	26 100.00%
	46-50	13 72.22%	5 27.78%	18 100.00%
	51-60	6 100.00%	0 0.00%	6 100.00%
	61-	1 12.50%	7 87.50%	8 100.00%
	Total	309 54.79%	255 45.21%	564 100.00%

Utbildning

I Tabell 1.8 kan vi se att Chalmersstudenterna är överhängande stor del icke-troende medan några av de mer vårdande och pedagogiska ämnena som Kulturvård, Pedagogik, kommunikation och lärande och Vårdvetenskap och hälsa är mer troende.

Tabell 1.8

Utbildning/Övernaturlig tro

	Tror du på något som kan anses som övernaturligt? (Do you believe in anything that can be conside...)		Total
	Ja (Yes)	Nej (No)	
Chalmers	30 30.61%	68 69.39%	98 100.00%
Institutionen för historiska studier	31 60.78%	20 39.22%	51 100.00%
Institutionen för journalistik, medier och kommunikation	5 83.33%	1 16.67%	6 100.00%
Institutionen för kulturvård	48 65.75%	25 34.25%	73 100.00%
Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande	54 62.07%	33 37.93%	87 100.00%
Institutionen för vårdvetenskap och hälsa	63 70.00%	27 30.00%	90 100.00%
Psykologiska institutionen	31 46.97%	35 53.03%	66 100.00%
Logik	4 66.67%	2 33.33%	6 100.00%
Nationalekonomi	1 33.33%	2 66.67%	3 100.00%
Religionsvetenskap och teologi (Institutionen för litteratur, idéhistoria & religion)	7 58.33%	5 41.67%	12 100.00%
Teoretisk filosofi (Institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori)	5 33.33%	10 66.67%	15 100.00%
Annat - ange vad (Other)	28 50.91%	27 49.09%	55 100.00%
Total	307 54.63%	255 45.37%	562 100.00%

Chalmers, Nationalekonomi och Teoretisk filosofi var de enda tre utbildningarna som hade högre antal procent män än kvinnor som svarande. Alla tre av dessa utbildningar hade även fördel icke-troende bland sina svar.

Sammanfattning

Utbildningsinformationen tillsammans med informationen om ålder och övernaturlig tro skulle kunna vara en fingervisning om att kön mer än utbildning och ålder påverkar vår tro. Men tillhörighet till ett religiöst samfund påverkar tro mer än kön. Detta verkar inte så konstigt då man oftast tillhör ett religiöst samfund just för att man tror på något och inte är så trolig att gå med om man inte tror på

samfundets tro. Då är det istället troligare att ens hemomgivning påverkar ens tro då det inte är ovanligt att man föds in i som medlem ett religiöst samfund.

Detta var ingen utsagt frågeställning att ta reda på vilken grupp som tror mest utan mer av ett intressant inlägg. Vad det till exempel beror på att kvinnor potentiellt tror mer än män lämnar jag till en annan undersökning.

Undersökning 2: Samtalsintervjuer

Precis som jag hade hoppats ledde samtalsintervjuerna till många vetenskapliga förklaringar om varför vi människor tror och det ledde även till några mer personliga teorier från experterna som kan vara väldigt tankeväckande. Men den stora vetenskapliga förklaringen till att vi tror är överlevnadsfördelar. Det har gynnat oss att tro genom evolutionen. Tro verkar från början vara vår mänskliga förmåga att se bilder framför oss i sinnet och sedan sätta in dessa bilder i andra situationer. Som det mest klassiska exemplet jag har fått reda på med tigern och busken: Om du går förbi en prasslande buske och tror att den bara prasslar av sig själv begår du ett potentiellt livsfarligt misstag om det gömmer sig en hungrig tiger där bakom istället. Därför tog vi våra minnesbilder av ett rovdjur och satte den bilden som potentiell förklaring till varför busken prasslar framför oss och så agerade vi där utefter och sprang därifrån. Så tro är förmågan att ta minnen och skapa potentiella situationer som vi på så sätt kan skaffa oss beredskap för – nästan som att se in i framtiden. Mer om detta och fler resultat följer i nästa avsnitt, 7. Svar på frågeställningen.

Jag är nöjd med samtalsintervjuernas resultat men det känns som att jag skulle kunna ha pratat med fler personer och fått ännu fler vinklar då det verkar vara fler än ett par saker som fått oss att tro. Det positiva med detta hade varit en bredare faktagrund att stå på men då den fakta jag har fått fram är uppbackad av vetenskapen och nämnd av experter har resultaten en bra faktabaserad grund till textens påståenden om varför vi tror. Texten hade också riskerat ha blivit kladdigare och mer svårförståelig för att man blandat in fler röster.

Jag nämnde även i början att jag ville ha med en bredare tro än endast den på en Gud. Gud kommer med som exempel på tro fler gånger än planerat men Gud förekommer ofta som konkretisering i den vetenskapliga tron så flera av experterna tog Gud som exempel när de skulle förklara övernaturlig tro.

7. SVAR PÅ FRÅGESTÄLLNINGEN

7.1 Svar på frågeställningen utifrån enkätundersökningen:

Tror människor på övernaturliga saker?

Som jag lite ivrigt spillde ut i föregående kapitel anser jag att man kan svara ja på den första frågeställningen ”Tror människor på övernaturliga saker?”. Genom att 55% av de 569 enkättagarna svarade ”Ja” på frågan om de tror på något övernaturlig så svarar även jag ja, vi tror på övernaturliga saker (Se Tabell 1.1). Detta svar är lättare att generalisera kring då jag har valt att undersöka en population, universitetsstudenter, som är mindre troliga att tro på övernaturliga saker (Mocan, Pogorelova, 2014) och eftersom de tror kan man anta att en större del av befolkningen också tror.

Varför tror människor på övernaturliga saker?

Då kommer vi till den stora frågeställningen: ”*Varför tror människor på övernaturliga saker?*”

Det vanligaste svaret på den här frågan av de som ansåg sig tro på övernaturliga saker var att de själva hade varit med om övernaturliga upplevelser (Se Tabell 1.2). Det kunde vara att någon hade sett spöken, pratat med Gud, träffat naturväsen eller hört skratt och viskningar i tomma luften. Just naturväsen och skratt och viskningar från andar frågade jag Dan Larhammar, professor i neuroteologi på Uppsala Universitet, om hans teorier kring. Han svarade att denna känsla av andlig närvaro genom skratt och viskningar kan bero på sensorisk deprivering (när man är helt utan sinnesintryck) och att hjärnan då börjar hitta på saker i brist på stimuli. Han nämner också att ungefär 3 % av människor har rösthallucinationer.

I fallet med naturväsen skriver Dan Larhammar att många kan uppleva en känsla av lycksalighet och storslagenhet när de är ute i naturen och beskriver detta som en andlig upplevelse.

Med det sagt kan det fortfarande vara så att dessa svarande verkligen har upplevt de här sakerna på riktigt. Det vet bara de själva, om de ens vet, hjärnan är inte bra på att skilja på mönster som vetenskapsförfattaren Michael Shermer förklarar i min journalistiska presentation.

Den näst största anledningen till övernaturlig tro enligt de troende på min enkätundersökningen är att man helt enkelt inte vet, att vi människor har begränsad kunskap om universum och att universum är så stort att det är ologiskt att vi skulle vara själva. Här i ligger väl trons storhet – att inte veta, det är det som är tro i sin kärnliga mening, även övernaturlig sådan.

På tredje plats som anledning till övernaturlig tro kommer ens miljö, uppväxt och andras upplevelser (i riktiga livet eller i media). Många av de svarande berättar att de har hört historier av nära och kära som är för otroliga för att inte vara sanna. Som till exempel att ett medium berättat för en persons släkting en sak som den personen aldrig hade berättat för någon, eller att närstående har sagt till en annan svarande att de känner på sig att de kommer dö ikväll, så har de gjort det.

Jag frågade psykolog Håkan Järvå om detta och han svarade att omgivningen är mycket viktig i tro. Att vi först och främst är flockdjur och vi tycker som gruppen tycker och att gå emot gruppen kan stå oss dyrt så det försöker vi oftast undvika, svarade han.

Andra anledningar till tro, som syns i Tabell 1.2, är Trygghet och Glädje. Människor mår helt enkelt bra av att tro och det ger dem en trygghet, styrka och glädje i vardagen och gör det skönare att leva kan man tänka sig.

Övernaturlig tro ger även tröst i sorg och trygghet gentemot döden svarar andra. Några av de svar som kommit in handlar just om att man har sett eller känt familjemedlemmar som nyss gått bort och att den känslan av deras närvaro har gett dem tröst. I fallet med döden är det en rädsla för det okända som gör det, ingentingheten – som vi inte ens kan ta till oss, enligt Håkan Järvå. Då måste vi istället tro och att då tro på något övernaturligt som tar hand om en när det steget till dödsriket kommer ingjuter säkerhet, då slipper man tänka lika mycket på den oundvikliga döden om man ändå blir omhändertagen när man kommer dit.

Ytterligare anledningar är att livet ska få en högre mening eller till och med inte bli tråkigt – då får vi svar och spänning från det övernaturliga som ger ett högre syfte, har folk svarat.

Andra har svarat att de inte riktigt vet varför de tror, det är bara en känsla som de inte riktigt kan sätta fingret på, men som känns äkta.

7.2 Svar på frågeställningen utifrån samtalsintervjuer

Det finns som sagt många svar på den här frågeställningen och jag har inte funnit alla, men jag har funnit några stora. Först och främst vill jag gå tillbaka till exemplet med tigern bakom busken som både Michael Shermer och Katja Valli berättade om för mig – vilket i sin tur innebär en viss teoretisk mättnad då jag fått samma svar från två oberoende experter och som gör att man enklare kan dra slutsatser kring fenomenet. Tigern bakom busken är en teori om hur vi började tro. Tänk dig att du går på savannen för miljoners år sedan, du går förbi en buske som börjar prassla. Om du bara ser busken och tror att den prasslar av sig självt eller av vinden men det istället döljer sig ett rovdjur där bakom är du illa ute. Därför började vi människor att tänka tillbaka på minnen från tidigare gånger busken har prasslat och det då gömt sig ett rovdjur där bakom. Då satte vi in den minnesbilden av ett rovdjur på busken som prasslar framför oss och sedan gick vi därifrån. Vi skapade ett sinnesscenario, en fantasi, en tro, om att tigern låg där bakom fast vi inte hade en fysisk aning om det egentligen. Katja Valli förklarade att detta är något som kallas för *agent detection system* - att vi människor tror att en fysik existens, en intelligent agent (varelse, väsen) oftast finns bakom saker som händer. Alltså att all verkan har en orsak och att den orsaken oftast beror på en varelse oftare än till exempel på vinden. Denna teori kan man sätta in i ett scenario där du hör golvet knarra mitt i natten i ett gammalt hus, då man kan vissa människor tro att det är ett spöke som går där för att det är mer inlärt av våra hjärnor - att när vi är osäkra är det säkrare att tro att någon ligger bakom knarret för då knarret potentiellt kan vara farligt för oss. Det är bättre att tro på att saker är farliga än ofarliga för att överleva längre, hur tråkigt det än kan låta. Om vi stannar kvar där i det där mörka gamla huset på natten kan man tänka sig att du precis har vaknat av det övernaturliga knarret. Då kan vi hämta vetenskapliga förklaringar till det från Dan Larhammars text *Neuroteologi - människans benägenhet att tro på övernaturliga krafter*. Larhammar är professor i neuroteologi på Uppsala Universitet och berättar att när hjärnan saknar sensorisk information från kroppen (vart vi fysiskt befinner oss) som till exempel när vi sover eller mediterar är det lättare att jagets upplöses, då informationen till den vänstra hjässloben minskas – området som har hand om sinnesintryck och kroppens position. Får inte den vänstra hjässloben någon information om dessa delar blir det också svårare för vår hjärna att få information om vart eller vad vi är. Detta kan leda till att vi tror oss se saker som inte är där, som i exemplet ovan med deltagaren som hörde skratt och röster.

Men det är fler saker än andar som vi tyr oss till. Vampyrer suger vårt blod men det finns otaligt med fanclubs för vampyrer och folk som vill bli bitna. Spöken är läskiga men medium säger sig prata med dem. Varulvar och odjur är farliga men skönheter blir kära i dem. Varför då detta? Jo, det är som psykologen Håkan Järvå berättade för mig, vi är flockdjur. Vi har utvecklats och tyr oss till andra. Enligt boken *Loneliness: Human Nature and the Need for Social Connection* av forskaren John. T Cacioppo har det varit nödvändigt för oss att samarbeta för överlevnad och det har lett till att vi till och kan känna fysisk smärta när vi blir utfryssta ur en gemenskap. Det i sin tur skulle kunna leda till det som Richard Dawkins skriver i sin bok *Illusionen om Gud* ”Vi har ett psykiskt behov av Gud – en imaginär vän, far, storebror, biktfader, förtrogen – och det behovet måste tillgodoses vare sig Gud finns eller inte.”

Har vi ingen eller det känns tungt så behöver vi alltså någon annan, ”att man blir buren av någon eller att någon känner omsorg för en”, berättade Karin Johanneson, präst och religionsfilosof på Uppsala Universitet. Hon berättade vidare att hon som präst har upplevt att människor tyr sig mer till kyrkans sammanhang när det har hänt någon sorts katastrof. Hon tror att vi vill känna någon form av hopp och mening. Här har vi igen det här med mening. Vi vill ha mening, kanske speciellt när det är svårt för oss. Som en biprodukt av att hitta meningen berättade Håkan Järvå att vi plötsligt förstår att vi kanske

är ensamma och att det förmodligen inte är så bra psykiskt för oss att veta om att vi kanske bara susar förbi här på jorden som ett sandkorn genom universum. Då kan man egentligen lägga sig ner och dö, det är inte bra för vår överlevnad, sa han. Han har sett hos avhoppade sektmedlemmar att de har svårt att släppa känslan av att vara överlägsen eller viktig. Sekterna kryddade den narcissistiska känslan med svar. Det är till och med så, berättade han, att man kan läsa i boken Emotional Longevity av Norman. B Anderson att troende människor lever längre.

Vi vill alltså hitta en högre mening som tröst. När vi sen har hittat den trösten i en gud, vampyrer, andar, låtsasvänner, Matrix eller vad det nu kan vara så vill vi inte släppa den, vi vill inte ha fel, förklarade Håkan Järvå. Han hänvisar till en artikel om argumentative theory som handlar om att vi människor är väldigt bra på att se fel på motståndarens argument när det är något som krockar med vår världsbild, för har hen rätt så har jag fel. Han berättar att vi också hellre tar in information som bättre stämmer överens med vår egen världsbild. Det skulle kunna leda till att vi står fast vid vår tro och därigenom lever den vidare och förs vidare till våra barn och barnbarn.

Men, den kanske största, eller, ja, den största, anledningen till att vi tror är att vi inte vet. Och den förmodligen största frågan vi har där är vad händer efter döden?

Vi vet inte. När vi inte vet får vi själva göra ett val – att tro eller inte tro.

Johannesson hade ett exempel på detta.

”Blaise Pascal, Pascals Val”, berättade hon, ”han räknar så här att:

Om jag tror på Gud och Gud finns då kan jag vinna massor.

Om jag tror på Gud och Gud inte finns då har jag inte förlorat så värst mycket.

Om det istället skulle vara så att Gud finns och jag inte tror då blir jag ju straffad och förlorar massor.”

Så det säkraste alternativet, resonerade han, det är helt enkelt att tro.”

8. LITTERÄRA REFLEKTIONER

8.1 Sanningsanspråk

Jag har ingen anledning att tvivla på sanningsanspråken rörande svar på frågeställningarna. Informationen jag har genom samtalsintervjuer kommer från högst kompetenta personer med expertis inom teologi, neurologi psykologi, kemi, religionsfilosofi. Dessa experter jag har talat med har ett vetenskapligt och sanningsenligt rykte att hålla fast vid och i och med att jag själv har tagit del av mycket av den litteraturen de har hänvisat mig till står jag fast vid sanningsanspråket i det här arbetet.

Gällande enkätundersökningarna vill jag hoppas på människors bästa och tro att de svarar sanningsenligt men det kan inte garanteras då anonymitet, som gavs i den här enkätundersökningen, ökar risken för oetiska handlingar (Diener, Fraser, Beaman och Kelem, 1976). Mer om detta finns att läsa i avsnitt 5.7 Källkritik.

Sanningsanspråket gällande David Hudson och Ormus är en annan femma. Majoriteten av informationen i texten om Ormus kommer från en transkribering av ett föredrag som David Hudson höll i Dallas 1995. För det första måste man ifrågasätta Hudsons sanningshalt när han talar om Ormus, ett ämne som ska fixa ditt DNA och tillåta dig att träffa änglar. När jag drack Ormus fick jag lite ont i huvudet, det var allt. Så, jag gör inga sanningsanspråk på David Hudson och Ormus, dessa får stå för sig själva som ett exempel på underliga saker vi tror på.

8.2 Dramaturgi

Jag funderade länge på vilken form jag skulle presentera mitt arbete i, det föll på text då jag vill bli bättre på att skriva långt och jag känner mig mer bekväm att sortera om i dramaturgin i text än till exempel radio eller tv.

Jag ville ta mig an lite olika delar av varför vi tror. Dels ville jag ha med Ormus och David Hudson. Sen ville jag ha vetenskapliga förklaringar på varför vi tror. Jag kände mig även tvungen att ha med ett litet förklarande stycke om alkemi och De vises sten då Hudson utger Ormus att vara De vises sten. Och eftersom det är ett ganska komplicerat ämne, varför vi tror, valde jag på råd av min handledare att ha med mig själv i texten – berättarjaget som kan knyta ihop olika stycken med egna tankar och funderingar och på så sätt vara en ledande hand för läsaren.

Anledningen till kapitelindelning var också för att underlätta läsandet för läsarna genom att separera de olika styckena (Hudson, Tro, Tanketrådar) och ge lite tid till andrum på ett annat sätt än om det hade skrivits i en rak text.

8.3 Bortval av fakta

I enkätundersökningen har jag inte valt bort någon data eller fakta. Alla svar efter första utskicket, alltså inte testsvaren, finns att läsa på hemsidan <http://www.fildirekt.se/dl/1426933843.rar>

I övrigt finns det otroligt mycket jag fakta om övernaturlig tro som jag har valt bort, vilket har varit tråkigt. Men eftersom livet har funnits genom miljoner år kan man tänka sig att det finns fler än en olika överlevnadserfarenheter till varför något är som det är. Som till exempel med tro, jag har fått fram flera anledningar till varför vi tror och det hade inte fått plats i texten med alla olika teorier. Jag tycker inte ens att Richard Dawkins fick med alla i sin bok Illusionen om Gud, och den är ungefär 400 sidor lång. Jag kunde omöjligt få med allt jag ville ha med. För det första skulle texten bli väldigt tung och torr om jag skulle tagit med alla vetenskapliga förklaringar till varför vi tror. Jag har även tagit bort mer av mina intervjupersoners svar än vad jag trodde. Det blev för mycket och jag var tvungen att avväga vilka informationsstycken som skulle vara med och vilka som var tvungna att strykas helt.

8.4 Skillnad mot en vetenskaplig undersökning

Min journalistiska undersökning skiljer sig från en vetenskaplig undersökning på så sätt att jag tar med tvivelaktiga sanningar i form av David Hudson och Ormus. Dessa två delar är mer för underhållningsvärde än vetenskaplig grund till varför vi tror och är ett journalistiskt knep (Molander, 2010: s.198). Berättarjaget och det ibland snackiga språket i texten i mina egna tanketrådar tycker jag också är mer journalistiskt än vetenskapligt då det ger texten en mer personlig anknytning (Molander, 2010: s.199).

Jag försöker även tolka undersökningens resultat i min journalistiska presentation i kapitlen om Tanketrådarna. En vetenskapsman hade förmodligen nöjt sig med att endast presentera resultaten och för att tolka dem skulle det krävs ytterligare analys och resonemang data för mänsklig tolkning. (Molander, 2010: s.199).

8.5 Ansvarsintervju

Jag har ingen ansvarsintervju. Jag lekte med tanken att få tag i David Hudson men detta visade sig ogenomförbart. Jag funderade vidare på att ha en ansvarsintervju med personen bakom hemsidan som jag köpte min egen Ormus-dricka från. Men sen kände jag att jag hellre ville fokusera på varför vi tror än om Ormus fungerar eller inte. Om Ormus fungerar är egentligen inte ens relevant och jag funderade på att inte ens ha med mina dryckesupplevelser i texten då det inte handlar om Ormus fungerar eller inte, det handlar om varför vi tror det.

8.6 Validitet

Jag anser i stort att min enkätundersökning mäter det som jag avsett att mäta – om och varför människor tror på övernaturliga saker. Genom att blanda stängda frågor *”Tror du på något som kan anses som övernaturligt?”* med öppna frågor *”Varför tror du på detta?”* får jag konkret svar på om de tror och varför de tror. Det som kan sänka validiteten här är att folk inte svarar så ingående jag skulle önska då de kanske inte tycker att det är så kul att svara på enkätfrågor. Men om jag skulle ställa upp en rad rutor med anledningar till varför de tror som de själva skulle kunna kryssa i skulle jag kunna ha missat någon anledning till att just *de* tror – detta skulle kunna hjälpas med en ruta döpt till *”Annat”* där man själv får skriva vad man tror på, men det kan också medföra att personerna anser att de har svarat tillräckligt och inte orkar svara på en *”Annat”*-fråga utöver svarsalternativen.

Ytterliggare en sak som kan sänka validiteten är begreppet *”övernaturligt”*. Övernaturligt finns egentligen inte då det som finns i naturen, säg att vampyrer finns till exempel, då är de inte längre övernaturliga utan egentligen lika verkliga och naturliga som dig och mig. Men med en kort introduktion över exempel på övernaturliga saker i presentationen av min enkätundersökning får man ändå en förståelse över vilken typ av ting som avses när man ska diskutera sin övernaturliga tro. Jag har även garderat mig i frågeställningen genom att skriva *”Tror du på någon som kan anses som övernaturligt?”*. Genom att skriva *anses* behöver inte personen ifråga själv ta ställning till om det är övernaturligt utan istället att det kan anses som det. Många saker kan säkert anses som övernaturliga men med presentationen av exempel i början verkar de tillfrågade ha förstått vad som efterfrågas. Jag har som nämnt ovan med frågor om ålder, kön, utbildning och religiös samfundstillhörighet för att dessa kan tänkas spela roll varför vi tror och då vill jag undersöka om de gör det. Tror män mer än kvinnor? Religionsstudenter mer än psykologistudenter? Äldre mer än yngre?

Genom att ha med dessa variabler får vi svar på de frågorna och då kan man mer fokusera på själva resultaten kring om och varför människor tror.

Också i samtalsintervjuerna tycker jag att jag har fått data som mätt det som det avsett att mäta – varför människor tror. Genom professionella psykologer har jag fått mer förståelse för olika fenomen som gör det lättare för oss att skaffa en övernaturlig tro, oavsett vad man själv tror. Något som har skadat validiteten är att jag inte har ställt samma frågor till de olika experterna då de är verksamma inom olika ämnen. Detta tillsammans med att det kunde dyka upp följdfrågor på intressanta resonemang gör att det blir svårt att duplicera intervjuerna.

8.7 Reliabilitet

”Tillförlitlig är undersökningen om den är utförd på ett korrekt sätt, om den inte innehåller felkällor, om de utfrågade svarat ärligt osv.” (Ekström, Larsson, 2010: s.14)

Jag anser att jag har utfört min undersökning på ett korrekt sätt genom slumpmässigt urval av studenter från olika institutioner som jag har redovisat för varför just dessa institutioner är utvalda. Problemet jag kan få med ”felkällor” är det enda stället jag har med källor istället för frågor och det är introduktionen där jag redovisar för exempel på övernaturliga ting. Exemplet är mina egna över saker som jag generellt har uppfattat som samhällsmässigt ansedda som övernaturliga. Jag har inga konkreta källor på att dessa saker är övernaturliga, det tror jag inte att någon har då man just nu inte kan bevisa att dessa saker inte finns (är övernaturliga) på andra sätt än man redan har prövat. Mitt påstående kan alltså räknas som en felkälla men de saker jag nämner tycker jag anses som ganska generellt sedda som övernaturliga och de ger en känsla av vilken typ av övernaturlighet jag söker efter. Att jag söker efter den typen av övernaturlighet kan tänkas medföra att svarspersonerna är mer benägna att skriva att de tror på dessa saker. Jennifer Wegerup skrev i en krönika i Expressen från 3 Maj 1999 att ”Flera nya undersökningar visar att det finns en tydlig trend i ljugandet. Högutbildade ljuger mer än lågutbildade. Det är rena rama sanningen.” Men jag får lita till människors goda sida och att de inte ska ljuga i sina svar.

En annan version av lögn som jag har ett potentiellt reliabilitetsproblem med i min undersökning är att mitt ämne handlar om övernaturlig tro och det har förmågan att locka till sig skeptiker som kan tänkas göra sig lustiga på andras bekostnad. Jag fick till exempel ett testsvaret på frågan ”Vad tror du på?” som löd ”Tomtar och troll”. Det är möjligt att personen tror på tomtar och troll men då detta också är ett generellt uttryck för saker som anses övernaturligt och löjligt är det också möjligt att personen bara drev med ämnet och då också riskerar det sänka trovärdigheten i undersökningen. Så, ämnet i sig kan fungera som en magnet för oärlighet genom hån. Men det är en väldigt liten del av de svar jag har fått in som fått mig att tvivla på svarens seriositet.

Tack vare enkätundersökningen blandat med expertintervjuer har jag även fått en bättre förklaring till varför människor tror utifrån ett mer objektiva sätt. Människor själva kanske upplever att de har sett ett spöke en kväll och därför tror de på spöken. Med experternas hjälp kan man ta åt sig information om att vi vill se agenter i saker och ting och att trötthet kan göra oss mer omedvetna om den verkliga omgivningen. Jag tycker det är viktigt att ha med sig det när man ska kolla på varför människor tror även om det är mer intressant att höra från hästens mun varför hen tror. Jag har heller ingen anledning att tvivla på ärligheten i experternas svar då de flesta av dem har ett vetenskapligt professionellt rykte att tänka på och att komma med osanningar skulle försämra det ryktet.

8.8 Generaliseringsanspråk

Generaliserbarhet – ”Att en studie inte bara ska ge kunskap om de fall man mäter utan även kunna ge kunskap av mer generell karaktär.” (Ekström, Larsson, 2010: s.17).

Jag kan egentligen bara generalisera kring studenter på nio stycken utbildningar på Göteborgs Universitet. Men genom att se på nio stycken ganska spridda utbildningar och att få in svar från 569 studenter tycker jag mig kunna generalisera för Göteborgs Universitets studenters tro på det övernaturliga. Jag hade fler kvinnor än män som svarande på min undersökning, 63 % (355 st.) mot 35% (195 st.). Detta kan bero på att kvinnor praktiskt taget alltid visar upp högre svarsfrekvens än män (Troost, 2012: s.148). Men mina 63 % kvinnliga svarande stämmer även bra överens med

populationen på Göteborgs Universitet som enligt Ladok har 66% kvinnliga studenter och 34% manliga studenter av de dryga 37 000 studerande. Detta gör att jag mer säkert kan generalisera kring resultaten.

Eftersom Göteborg är en storstad skulle man även kunna göra vissa generaliseringsanspråk på universitet i större universitetsstäder där de flesta högskolestudenter bor – Stockholm, Malmö, Uppsala, Lund, Linköping. Och i och med att studenter enligt den förut nämnda amerikanska undersökningen *Compulsory schooling laws and formation of beliefs: education, religion and superstition*” (Mocan, Pogorelova, 2014) är mindre troliga att tro på övernaturliga ting kan man tänka sig att om studenter tror på det övernaturliga så tror även övriga icke-studerande personer i åldrarna 19-61+ år (åldersspannet för mina svarande) på övernaturliga ting. Men eftersom detta är en amerikanska studenter som har undersökts avvaktar jag från att göra det generaliseringsanspråket. Jag kan alltså heller inte säga något om väldigt unga eller väldigt gamla personer.

9. FRAMTIDA UNDERSÖKNINGAR

Det finns många intressanta aspekter på det här temat Tro som man skulle kunna gräva djupare i. I vilka situationer har vi större benägenhet att tro? Det verkar som att svaret på den frågan är när vi behöver tröst och omsorg. Är det för att vi är ett flockdjur som behöver varandra? Är det en vanesak som går att vänja sig av med, omsorg? Varför är det bra för oss att vara ledsna? Nu associations-spinner jag iväg lite men jag hoppas och tycker att det är det som är en av delarna i att utvidga forskningen.

Det skulle även vara intressant att se om hur tro tar form från början till slut, om det går att skapa en tro. Mentalisten Darren Brown gjorde ett liknande experiment när han spred ett rykte i en by i England om en hundstaty som förde tur med sig. Inom några dagar smygfilmade Browns team folk som gnuggade sin lottokuponger mot hundstatyn. Hur frodas tro bäst? Och kan vi då tro på vad som helst? Det skulle vara väldigt intressant.

Där min undersökning inte riktigt svarar på frågan beror bland annat på att det finns så otroligt många brunnar att dyka ner i. Det finns så många orsaker bakom varför vi tror och varför individen tror och min undersökning är tidsbestämd till ungefär tre månader. Även där jag har tagit mig ner kan man oftast dyka djupare.

Vi får veta att det var överlevnadsfördelaktigt för oss att tro att det gömde sig en tiger bakom buskarna, att det inte bara var vinden. Här skulle man kunna dyka ner ännu djupare i frågan ”Hur kom vi fram till att det var bättre? Och hur spreds sig det budskapet?”. Kanske inte den mest akuta frågan att svara på men intressant och möjlig. I avsnittet om att vi tror mer när vi är ledsna finns även mer att hämta ur. Man skulle kunna forska direkt på grupper och kontrollgrupper där en av grupperna består av personer blivit troende ur sorg, de som blivit troende sen barnsben och de som inte tror alls – för att se om det är någon skillnad i vilka egenskaper av den övernaturliga tron de tror på. Man skulle kunna tänka sig att de som sörjer fokuserar sig mer på den omvårdande makten hos det övernaturliga medan någon som blivit troende med uppväxten fokuserar mer på att ta hand om andra. Det är bara en personlig teori.

finns även en hel del trådar kvar att dra i för den som vill fläta in sig mer på de olika delarna om varför vi tror på det övernaturliga.

Det skulle även vara intressant att göra en undersökning om och varför kvinnor tenderar att tro oftare än män. Är det biologiskt? Uppväxtrelaterat? Lite av båda? Förmodligen.

10. KÄLLFÖRTECKNING

10.1 Skriftliga källor

Bergmark, Matts (1966) *Medicinsk magi*. Natur och Kultur

Bjørndal, C. R. P. (2005) *Det värderande ögat. Observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. Stockholm: Liber

Collins, Francis S (2014) *Guds språk - när vetenskapen möter tron*. Örebro: Libris 2014

Dawkins, Richard (2007) *Illusionen om Gud*. Stockholm: Leopard

van Deventer, Jannie S.J (2013) *The precious metals we prefer to ignore*. Minerals Engineering

Ekström, Mats. Larsson, Larsåke (2010) *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Studentlitteratur AB, Lund.

Esaiasson, Peter. Gilljam, Mikael. Oscarsson, Henrik. Wängnerud, Lena (2011) *Metodpraktikan - Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Nordstedts Juridik AB.

Ejlertsson, Göran (2014) *Enkäten i praktiken*. Studentlitteratur AB

Faria, Vanda (2012) *Mind really does matter: The Neurobiology of Placebo-induced Anxiety Relief in Social Anxiety Disorder*. Uppsala Universitet

Gould, Stephen Jay (1999) *Myterna om milleniet*. Stockholm: Ordfront

Gould, Stephen Jay (1990) *Livet är underbart - om femögda djur och naturens slumpmässiga historia*. Stockholm: Ordfront

Järvå, Håkan & Dahlgren, Peter M (2013) *Påverkan och manipulation*. Lund: Studentlitteratur.

Hedin, Anna (2002) reviderad av C, Martin (2011) *En liten lathund om kvalitativ metod med tonvikt på intervju*. Uppsala Universitet

Herméren, Göran (1967) *Logik*, Studentlitteratur, Lund

Houston, Brant (2009) *The investigative reporters handbook, IRE*

Marshall, Peter (2002) *The Philosopher's Stone – A quest for the secrets of Alchemy*. Pan Books

Melder, Cecilia (2011) *Vilsenhetens epidemiologi: En religionspsykologisk studie i existentiell folkhälsa*. Uppsala Universitet

Mercier, Hugo & Sperber, Dan (2011) *Why do humans reason*. Behavioral and Brain Sciences

Molander, Per (2010) *Journalisten som forskare* i Krogh, T (ed) *Journalistisk kvalitet?* Stockholm: Stiftelsen Institutet för mediastudier

Taam, Maare (2012) *Psykologi - om varför vi tänker, känner och handlar som vi gör.* Lund: Studentlitteratur

Taylor, Roger (2006) *The magic and mystery of Ormus elements.* Nexus Magazine

Thurén, Torsten (2003) *Sant eller Falskt – Metoder i källkritik.* Krigsberedskapsmyndigheten

Trost, Jan (2012) *Enkätboken.* Studentlitteratur AB, Lund.

www.subtleenergies.com/ormus

<http://www.livescience.com/5046-monsters-ghosts-gods.html>

<http://www.fokus.se/2011/11/tro-pa-recept/>

http://www.svd.se/nyheter/idagsidan/kan-man-tank-a-bort-fetman_741359.svd

http://sv.wikipedia.org/wiki/August_Nordenski%C3%B6ld

http://en.wikipedia.org/wiki/Hennig_Brand

<http://www.neuro.uu.se/forskning/Farmakologi/ovrigt/neuro-teologi-egna-artiklar/neuroteologi-manniskans-benagenhet-att-tro-pa-overnaturliga-krafter/>

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/placeboeffekt>

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/gud-lever-i-aktuell-forskning_5891553.svd

<http://www.fokus.se/2011/11/tro-pa-recept/>

<https://www.youtube.com/watch?v=yfRVCaA5o18>

<https://www.youtube.com/watch?v=0IgYp4Noz90>

<http://www.subtleenergies.com/ormus/presentations/Dallas1.htm>

<http://allthegoldyoucaneat.com/>

<http://abcnews.go.com/Technology/story?id=5817998>

<http://www.theguardian.com/world/2005/oct/13/religion.scienceandnature>

<http://www.familjeliv.se/forum/thread/22988621-vad-ar-ditt-kon-och-tror-du-pa-overnaturliga-ting-spokenandar>

<http://www.forskning.se/nyheterfakta/teman/kreativitet/lekfullabarnblikkreativavuxna.4.58f4d8bc12c2f9c6aaa80001807.html>

<http://www.metro.se/vetenskap/forskare-religiosa-barn-samre-pa-att-skilja-pa-fakta-och-fiktio n/EVHngD!1aoLs76VYwrQ/>

http://en.wikipedia.org/wiki/Nicolas_Flame l

<https://www.msb.se/RibData/Filer/pdf/20180.pdf>

<http://www.popularhistoria.se/artiklar/den-siste-svenske-alkimisten/>

<http://www.blf.fi/artikel.php?id=6283>

<http://www.highbeam.com/doc/1G1-55503283.html>

http://www.hyperhistory.com/online_n2/History_n2/index_n2/einstein_theory.html

http://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/3196007/Langer_ExcercisePlaceboEffect.pdf?sequence=1

http://en.wikipedia.org/wiki/Deindividuation#Diener.2C_Fraser.2C_Beaman.2C_and_Kelem_.281976_.29

<http://www.organic.lu.se/people/ulf%20ellervik/ellervikresearchgroup/Alkemi%20Sans%20nr%202.p df>

<http://www.livescience.com/18800-loneliness-health-problems.html>

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Vetenskap>

10.2 Muntliga källor (citerade)

Charlotte Boegård, informatör Kemiska Övningslaboratoriet, Stockholms Universitet
Mail: charlotte@kol.su.se Tel: 08-16 3713

Dan Larhammar, Professor i molekylär cellbiologi vid Institutionen för neurovetenskap, Uppsala Universitet.
Mail: Dan.Larhammar@neuro.uu.se

Håkan Järvå, leg psykolog och författare av boken ”Påverkan och manipulation”
Mail: jag@kan.nu Tel: 031-757 50 31

Joe de Kadt, dokumentärfilmare “All the gold you can eat”
Mail: joe@joedekadt.com

Karin Johannesson, präst och religionsfilosof på Uppsala Universitet
Mail: karin.johannesson@teol.uu.se Tel: 018-471 2686

Katja Valli, lärare i evolutionspsykologi Skövde Högskola
Mail: katja.valli@his.se

Michael Shermer, vetenskapsförfattare, grundare av The Skeptics Society
Mail: mshermer@skeptic.com

Ulf Brusewitz, Ordförande i Svenska Sällskapet för Parapsykologisk Forskning
Tel: 070-810 35 32

Ulf Ellervik, professor i kemi på Lunds Universitet och författare av ”Alkemi – det önskade arvegodset”
Mail: ulf.ellervik@chem.lu.se Tel: 046-222 8220

10.3 Muntliga källor (icke-citerade)

Jan Strid, Universitetslektor på Göteborgs Universitet
Kontakt: jan.strid@jmg.gu.se Tel: 031-786 1195

Jerker Holm, professor i ekonomi på Lunds Universitet
Kontakt: hj.holm@nek.lu.se Tel: 0462229551

Karin Jensen, forskare Harvard University.
Mail: karinj@nmr.mgh.harvard.edu

Katarina Falkenberg, ordförande för Alkemiska Föreningen
Mail: katarina@alkemiskaakademin.se

Malin Nilsson, trollkonstnär
Mail: malin@trollkonst.com Tel: 0708-291845

Maare Tamm, leg psykolog och vetenskapsförfattare
Tel: 0921-726 11

Maria Jervelycke Belfrage, handledare Göteborgs Universitet
Mail: maria.jervelycke@jmg.gu.se Tel: 031-786 4978

11. MÅLGRUPP

Jag har tänkt mig en målgrupp på mellan 16-55 år, vuxna och unga vuxna. Dessa tror jag har lättast att ta till sig berättelsen om tro – en av de stora frågorna i livet (De äldsta personerna i världen har oftast redan löst dem och de yngsta har inte börjat tänka på dem).

Mitt ibland slappare språk kan tänkas fungera mer för de yngre vuxna och jag försöker förtydliga slutsatserna i texten på ett pedagogiskt och upprepande sätt så att det blir lättare att ta in.

Drömpubliceringen skulle vara ett långt reportage på 30 000 – 40 000 tecken för ett filosofiskt magasin som Glänta eller Sans.

12. ÖVRIGT

Det journalistiska arbetet följer här på sidorna 50-60.

Webbenkätens svar i större utsträckning finns att hämta på <http://www.fildirekt.se/dl/1426933843.rar>

Varför vill jag tro på en man från Arizona?

En röd pet-flaska innehållande vitt guldpulver och destillerad vätska står på mitt matbord. Om allt går som utlovat kommer den här drycken att ge mig spirituellt uppfyllnad, om allt går som David Hudson utlovat kommer jag att få hänga med änglar ikväll. Och leva i 1000 år.

Det vita guldpulvret i flaskan kallas Ormus. David Hudson säger att Ormus är De Visers Sten, alkemisternas heliga graal.

Det låter ju otroligt, faktiskt lite ... knäppt, så varför vill jag tro på det?

Varför tror människor på det övernaturliga?

1

Det vita pulvret

1976, Arizona, USA. Staten har just utnämnt sin första latinska guvernör, discofebern rullar runt och traktens basketlag Phoenix Suns har förlorat NBA-finalen mot Boston efter historiens första trippla övertid.

Och så bor här David Hudson.

David Hudson är bomullsfarmare, han och hans 40 anställda skördar en gigantiskt massa mark i Yuma Valley, nära gränsen till Mexiko, dit han åker fram och tillbaka mellan sitt enorma hus i Phoenix med någon av sina Mercedes Benz.

En dag efter skörden när Hudson analyserade jorden efter ädla metaller upptäckte han något märkligt. I jorden fanns ett ämne han aldrig sett förr. Ett ämne som när man torkar det ser ut som ett vitt pulver. Enligt Hudson exploderade pulvret i solljus och blev viktlost i totalt mörker. Hudson tillfrågade flera experter om pulvret men *ingen* kunde säga vad det var, berättade Hudson på en föreläsning i Dallas, 1995.

Hudson kunde inte nöja sig med att inte veta så han började slänga pengar på problemet. Han tillfrågade fler laboratorier och betalade för fler tester. Vissa gånger betedde sig ämnet precis som ädla ämnen - guld och silver. Andra gånger som silikon och aluminium. Vissa gånger vägde det mycket, andra gånger ... försvann det helt.

Hudson anlät privat en professor.

Efter en tid kom professorn tillbaka med ett resultat och precis som i de tidigare testerna visade resultatet att ämnet bestod av aluminium och silikon. Men Hudson insisterade på att han och professorn tillsammans skulle göra tester där de brände bort all aluminium och silikon ur ämnet. Det gjorde dem och något mystiskt hände, det fanns fortfarande kvar 98% av ämnets massa. 98% var något annat.

Hudson anlät därefter en doktor, endast av Hudson benämnd som Joe, med expertis inom analytisk kemi. I tre år jobbade doktor Joe med pulvret innan han, enligt Hudson, kom fram till en slutsats:

- Det här kan jag säga dig, sa doktor Joe, det här är inte *något* av ämnena i det Periodiska Systemet ... Det här som du jobbar med, det kommer tvinga dem att skriva om kemi- och fysikböckerna.

2

Tankeråd

Jag väger min röda pet-flaska i handen, tycker den känns tyngre än vanlig vätska. Skruvar av korken och andas in. Det luktar svagt av skolans kemilabb i sjuan, sen inget.

Jag undrar igen hur vi ens börja tro på såna här saker? För tror gör vi. I en enkätundersökning jag skickade ut för att få reda på om och vad folk tror på svarade 311 av de 569 tillfrågade personerna att de tror på saker som skulle kunna förklaras som övernaturliga – ödet, Gud, parallella universum, utomjordingar, andar, spöken.

Varför började vi tro på det? Att fantisera om det? För tro – att inte veta - är väl att fantisera? Så vart kommer vår fantasi ifrån? Jag behöver hjälp med det här.

3

Varför tror vi på tigern i busken?

”Vi tror på saker för att vi måste tro på saker, och vi är inte bra på att skilja mellan normala saker och konstiga saker.”, svarar Michael Shermer på mail, vetenskapsförfattaren bakom TEDtalk-föreläsningen *Why do we believe in weird things?*

”Vi är bra på att hitta mönster men vi är dåliga på att veta om mönstren är sanna eller falska”, skriver Shermer och fortsätter. ”Vi gör två typer av fel:

Typ 1 är att tro att alla mönster är verkliga fast de inte är det.

Typ 2 är att tro att mönster inte är verkliga fast de är det.

Typ 1 fel är inte lika kostsamma som Typ 2 fel och därför tenderar vi att tro att alla mönster är verkliga.

Tänk dig att du lever för tre miljoner år sedan och du vandrar över den afrikanska slätten. Plötsligt hör du hur det prasslar i en buske. Är det vinden? Ett farligt rovdjur?

Tror du att det är ett farligt rovdjur fast det bara är vinden begår du ett *litet* misstag. Tror du att det bara var vinden fast det egentligen var ett farligt rovdjur, då är du lunch.

Vi är släktingar med dem som trodde att alla mönster var verkliga, ifall några av dem var det.”, skriver Sherman.

Katja Valli, lärare i evolutionspsykologi på Skövde Högskola, förklarar för mig att detta kan bero på att vi människor har utvecklat något som kallas *agency detective system*, att vi vill se en orsaksskapande agent (ting, varelse, någon, något) bakom saker som händer.

Tigern bakom busken låter lite som att leka tittut med små barn. Små barn förstår inte att objekt finns kvar när barnet inte kan se, höra, lukta eller känna dem - detta kallas objektiv permanenthet. Det är därför barnen blir förvånade när mamma försvinner bakom händerna och sen dyker upp igen. De tycker detta är ofantligt roligt och vill leka om och om och om igen. Anledningen kan vara att evolutionen har lärt oss att tycka om den här leken så att vi lättare ska träna på att förstå objektiv permanenthet.

I en undersökning av Gerrard Parrot och Henry Gleitman från 1988 visade det sig att barnen tyckte mindre om när en vuxen gömde sig bakom en dörr och en annan vuxen kom fram. Det verkade enligt forskarna som att barnen ville ha det förväntade resultatet framför det oväntade.

Den slutsatsen går att haka fast på busken och tigern i det att barnen blir gladare när de har rätt om vad som kommer att hända = det är bra för oss att veta vad som finns bakom dörren eller busken.

Det verkar som att vi från tidig ålder tränar upp vår förmåga att försöka förstå och förutse det som vi inte kan observera. Det är en utmärkt överlevnadsteknik men som också har fått andra effekter.

Professor Dan Larhammar på Uppsala Universitet har skrivit texten *Neuroteologi - människans benägenhet att tro på övernaturliga krafter*. Han ger Shermer medhåll i det att våra hjärnor kan ha problem med att skilja på verklighet och fiktion och att våra hjärnor ständigt gör misstag när de försöker rekonstruera vår inre värld. Detta gör att vi måste fråga oss vilka av hjärnans föreställningar som är korrekta, skriver Larhammar.

Det finns olika företeelser där våra tidigare upplevelser blandat med vår fantasi och störningar i hjärnan kan tro ihop händelser som inte har hänt.

Som Katja Valli nämnde tidigare vill vi se agenter bakom händelser, vi vill hitta orsak och verkan, vi vill hitta mening. Hon nämner blixtar och åska som ett exempel där vi förr inte visste vad det berodde på och vi istället hittade på egna förklaringar.

Då kan man tänka sig, tänker jag, att tidigare upplevelser låg bakom åskguden Tor här i Norden. Vi visste inte vad som orsakade blixtar och åska men vi visste att det dånade och glödde omkring sig, ungefär som när smeden bankade ihop ett järnsvärd. Vi tog då de minnesbilderna av smeden och satte dem i relation till himlen och efter ett tag hade vi en gud som skapar oväder med sin hammare.

Ett annat exempel på tidigare upplevelser förvandlat till tro är känslan av en så kallad främmande närvaro. Möten med en främmande närvaro är bland de vanligaste upplevelserna som ges religiös tolkning, skriver professor Dan Larhammar. Dessa kan upplevas som en närvaro av Gud, änglar, avlidna personer, andar m.m. Man har faktiskt lyckats återskapa känslan av en främmande närvaro i tester på försökspersoner. Genom att stråla iväg ultrasvaga magnetfält vid tinningloberna på försökspersonerna rubbade man balansen mellan den vänstra och den högra tinningloben. Vad spelar det för roll kanske vi tänker då. Jo, det har föreslagits att vår ”jagkänsla” huvudsakligen sitter i den vänstra tinningloben och genom att elektromagnetisera den högra ur balans kan man tänkas ge upphov till ytterligare ett ”jag” i hjärnan. Hjärnan tolkar då detta som att något annat är närvarande. En annan intressant sak man hittade i testerna var att människors kulturella bakgrund spelade roll på tolkningen av den främmande närvaron. Människor upplevde den främmande närvaron som en religiös gestalt tillhörande den religionen man själv tillhörde, skriver Larhammar.

Beror då tro även på omgivningen? Det verkar så. Karin Johannesson som vi ska träffa lite senare växte upp i en kristen miljö och idag är hon präst och religionsfilosof på Uppsala Universitet. Enligt viss statistik verkar Johannessons bakgrund vara allt annat än ovanlig – i en kanadensisk undersökning från 1992 av Bruce Hensburger och Bob Altemeyer kunde man läsa att 96% av troende universitetsstudenter växte upp i den religiösa miljö de kom att tillhöra som vuxna.

4

Tanketråd

Det finns alltså vetenskapliga svar, eller teorier, om varför vi tror. Det känns som att vi letar efter svar överallt, och det gör vi också, enligt Katja Valli.

Vi vill ha mening, orsak och verkan bakom allt. Det verkar stämma. Jag vill ju till och med *veta* varför vi *tror*. Och så vill jag veta mer om Ormus, De vises sten.

De vises sten sägs ha svaren på livsfrågorna, jag tror jag förstår lockelsen – jag är nog drabbad av lockelsen. Och bara för att någonting kanske inte finns behöver det inte betyda att man inte kan ägna timmar, tankar, dagar, ett halvt liv åt det. Som på jakten efter De vises sten.

Nu blev jag sugen, vill inte vänta längre, måste smaka Ormus. Skruvar av korken och luktar igen. Klister? Jag håller vätskan i ett glas, det ser ut som vatten blandat med mjölk. Det är lite läskigt det här ändå. Puh, okej, nu jäklar. Sveper glaset. BläsSch, det smakar saltvatten.

5

Alkemi och De vises sten

- Kemin vilar på tre ben, säger Ulf Ellervik, professor i kemi på Lunds Universitet och mycket skeptisk till mitt Ormus. Det första benet är kemiteknik, fortsätter han, det vill säga att framställa kemiska ämnen, som att ta fram järn ur järnmalm till exempel. Det andra benet är medicinen där vi förstärker biologin med kemiska ämnen. Det tredje är alkemin. Alkemin med det mystiska ursprunget. Under en ganska kort period av 50-100 år ungefär fanns chymia, som är ett mellansteg mellan alkemi och kemi. I chymia började man begripa de moderna rönen om hur kemi går till men fortfarande med ett ben kvar i mystiken. På så sätt skulle man kunna säga att alkemin delvis är en historisk föregångare till kemi, förklarar Ulf Ellervik.

- Men det största problemet är att där kemi är en modern utåtriktad vetenskap är alkemin introvärt. Det var ingen som berättade för någon annan hur saker och ting fungerade, tvärtom, alkemisterna ville hålla hemligheten för sig själva, de skrev i chiffer snarare än att förklara, säger han.

De vises sten är alkemisternas mål och den största anledningen till alla hemligheter. Enligt sägen har De vises sten kraften att skapa guld ur ingenting, förse oss med evigt liv och ge oss oändlig kunskap. Enligt sägnen är De vises sten inte en sten utan det ser ut som pulver, vitt eller rött, och fungerar som ett transmutationsämne, alltså att det kan förändra andra ämnens egenskaper - som att teoretiskt sett kunna förvandla urin till guld vilket alkemisten Henning Brand försökte utan framgång på 1600-talet.

Alkemins och pulvrets själva ursprung är svåra att nåla fast. Peter Marshall heter en av de som har försökt. Äventyrsförfattaren Marshall reste i början av 2000-talet runt halva jorden för att hitta sanningen om De vises sten och han skrev ner sina upplevelser i boken "*The Philosopher's Stone – a quest for the secrets of alchemy*".

Under sin research fann han något märkligt - alkemin verkar ha uppkommit i Kina, i Indien och i Egypten ungefär samtidigt och helt oberoende av varandra flera tusen år F.Kr.

Peter Marshall skriver att svaret till detta kan återfinnas i antika skrifter från Kina, Indien och Egypten där man talar om en civilisation, en förlorad civilisation från Indiska Oceanen som kom i båtar för att sprida alkemins kunskaper vidare då deras eget land förstörts i en naturkatastrof.

Ända sedan dess har människor försökt hitta pulvret som ska ge oss mer än det vi har. Några av dessa sökare var svenskar, som alkemisten August Nordenskiöld.

August Nordenskiöld anlätades av kung Gustav III för att tillverka guld i en hemlig källarverkstad på Drottningholms slott då Gustav III ville stärka Sveriges ekonomi. Nordenskiöld hade dock en egen agenda. Han ansåg att alkemi fanns till för att göra gott och att roten till all ondska låg i ”penningtyranniet”. Guldmakeriet såg han som en väg ur detta, han ville tillverka så mycket guld att metallen blev värdelös och därmed kunde omkullkasta hela pengasystemet. Ingen av herrarna lyckades med sina planer.

6

Tanketråd

Jag måste tillbaka till tigern och Tor igen för att sortera tankarna.

Okej, typ såhär: Vi började måla upp bilder inom oss själva över en tiger som prasslar bakom busken. När vi väl hade kommit dit kunde vi börja måla upp andra bilder, andra djur bakom buskarna, bakom bergsväggar, uppe i himlen. Vi tog våra egna erfarenheter och syner och satte fast dem på andra ställen. Det verkar som att tro har uppstått ur en överlevnadsfördel som gör det möjligt för oss att måla upp potentiella scener som vi kan handla utefter och ha beredskap när det händer på riktigt. Någonstans efter det började bilderna inom oss knäcka ramarna mer och mer, kanske i takt med att våra naturliga fiender mer och mer försvann på grund av den överlevnadsfördelaktiga utvecklingen vår fantasi ger oss i det att komma på lösningar till något som inte ens har hänt. Så, hur effektiv är egentligen vår fantasi? Jag kommer att tänka på placebo och det paranormala.

7

Den paranormala placeboeffekten

En klassisk historia om hur placeboeffekten fungerar skriver Anna Ritter om i sin artikel ”Tro på recept” i tidningen Fokus, 2011. Historien är hämtad från andra världskrigets Italien där läkaren Henry Beecher var i full färd med att vårda sårade soldater. När han öppnade medicinskåpet för att hämta morfin åt en nyanländ soldat märkte Henry Beecher till sin fasa att morfinet var slut. I desperation tog han ett beslut tillsammans med en sjuksköterska att ge den sårade soldaten saltvatten i en spruta men ändå berätta att det var morfin för att försöka lugna patienten. Till deras stora förvåning reagerade soldaten på samma sätt som om han skulle ha fått en spruta äkta morfin. Genom soldatens tro och förväntan på att medicinen skulle fungera gjorde den faktiskt det. Vanda Faria skriver i sin avhandling *Mind really does matter* från 2012, Uppsala Universitet, att placeboeffekten kan kopplas till Pavlovs hundar - experimentet inom klassisk betingning där förväntan på mat fick hundarna att fysiskt salivera. På samma sätt aktiveras och agerar våra kroppar genom förväntan.

För att ta ett till exempel på hur tro och förväntan fungerar till vår fördel kan man titta på en undersökning på hotellstäderskor av Alia Crum och Ellen Langer från 2007. Städerna hade klagat över den bristande motionen på jobbet så man delade upp dem i två grupper. Till den ena gruppen sa man att städa hotellrum visst var bra fysisk träning och man visade upp siffror på hur många kalorier kroppen bränner vid varje moment. Till den andra gruppen sa man ingenting. En månad senare hade den första gruppen gått ner ett kilogram i snitt, sänkt sitt blodtryck med 10 enheter och överlag var ”betydligt hälsosammare”. Hos den andra gruppen såg man ingen skillnad.

Teoretiskt sett kan vi alltså själva hela vår kropp och styra vårt mående till stor del.
Det låter nästan övernaturligt.

Jag sitter i Nacka och tar en fika med Göran Brusewitz, ordförande i Sällskapet för Parapsykologisk Forskning. Han berättar för mig om andra tillfällen där tro hjälper och tar upp tester med fjärrseende som exempel. Först ska vi nämna att parapsykologi är forskning kring idén om paranormala fenomen – t.ex. tankeöverföring, liv efter döden, fjärrseende.

- Fjärrseende, berättar Göran Brusewitz, är att du kan ta emot information från en avlägsen plats och se vad som händer där. Som till exempel vid en dödsbädd när en person ligger död och det finns ytterligare personer som sitter vid dödsbädden, då kanske du kan ta dig dit och säga farväl.

Och precis som hos placeboeffekten kan ens inställning och förväntan styra resultaten, menar han. Jag frågar honom ifall någon som tror på fjärrseende lyckas bättre än andra.

- Ja, det man kan ju se då. Framförallt när det här lanserades på 60-70-talet så gjordes det väldigt många försök där man jämförde: Tror du fenomenet?
Det blev väldigt tydliga skillnader att de som inte trodde på fenomenet lyckades klart sämre och de som trodde på det lyckades bättre, svarar Brusewitz.

Vad är det för tester?

- Det var de fem zigenarkorten. Det är fem symboler som lanserades redan på 1930-talet. Fyrkant, cirkel, plus, våglinje och stjärna. Har man 5 symboler i en kortlek på 25 kort är slumpchansen 1 av 5 att man gissar rätt. Om man gör långa serier och lyckas med 8 av 25 så är det klart avvikande (vilket personer har gjort enligt Brusewitz). Då är det så att man lyckas bättre om man tror på fenomenet än om man inte tror. Tro öppnar upp på nåt sätt mottagligheten i den psykologiska processen att gissa rätt.

- Många skeptiker har svårt att acceptera det argumentet att ”jag lyckas inte för det är skeptiker i närheten. Då klarar inte jag av det här.” Det låter ju som bortförklaringar. Men det har hänt ett antal gånger faktiskt. Det kan vara ett rum där en person håller på med nåt och det fungerar jättebra och så plötsligt känner man sig helt spärrad. Då visar det sig att det var en skeptiker som öppnade en dörr 20 meter bort, säger han.

Bra att inte professor Dan Larhammar var i samma rum. Han håller i sin text med om att personer kan uppleva en typ av fjärrseende vid nära döden- upplevelser men att dessa upplevelser mycket väl kan förorsakas av syrebrist till hjärnan, att hjärnans syncentra drabbas av energiförlust eller att en persons förväntningar ser något framför sig, vilket, enligt Larhammar, starkt skulle tyda på att det är minnen som aktiveras.

8

Tanketråd

Men det underliga kvarstår i det att positivt inställda personer lyckas bättre på Göran Brusewitz nämnda tester. Det låter lite annorlunda men om vi ska tillåta oss att vara lite annorlunda här så vi

öppnar upp för tanken att världen är uppbyggd av kvantfysik, av energi, då skulle man kunna tänka sig att negativt laddad energi kan påverka positivt laddad energi. Det låter logiskt.

Om vi kör optimistiskt några rader till skulle man då kunna tänka sig att positiv tro då kan låsa upp paranormala krafter inom oss, som förmågan att på riktigt se saker vi inte kan se.

- Tron är en enorm kraft i sig, sa Göran Brusewitz bredvid kaffekoppen, både i parapsykologi och medicin och överhuvudtaget. Det är en enorm kraft. Man blir fascinerad.

Ja, Göran. Det blir man tammefan.

9

David Hudson

Nu blev allt rätt så intressant, berättade Hudson på sitt föredrag i Dallas, 1995. Han hade fått reda på att hans pulver var något som inte ens fanns med i det periodiska systemet och en dag 1991 fick han fler mystiska ledtrådar när hans farbror kom på besök. Farbrorn hade med sig en bok under armen med titeln *Secrets of the Alchemists*.

- Jag är inte intresserad av det där, viftade Hudson bort, jag vill veta mer om kemi och fysik.

- Dave, sa farbrorn, boken berättar om ett vitt pulver av guld.

- Really?

Hudson lånade boken och började bläddra. Där var det: De vises sten - ett vitt guldpulver.

Vad är det här ämnet, tänkte han. Vad skulle hända om man ger det till människor, tänkte han.

Men innan människor testade man ämnet på en golden retriever. Hunden hade lopp-feber och stora varbildningar från en tumör. Inga veterinärer hade lyckats hitta ett botemedel, sa Hudson.

- Vi gav då hunden injektioner på ett milligram av det vita pulvret. En injektion i tumören och en i blodomloppet. Efter en och en halv vecka var febern borta och tumören hade krympt och försvunnit.

En vecka senare kom tumören tillbaka så vi började med injektionerna igen och till slut försvann tumören för gott. The dog felt great, berättade han.

Efter det lyckade hundexperimentet ville Hudson ta nästa steg. Han fick tips av en doktor om en av dennes patienter som var ”en eller två dagar från att dö av AIDS.”. En man som varken kunde klä sig, prata eller äta själv, enligt doktorn, enligt Hudson.

Doktorn tog med sig lite av Hudsons pulver som han injicerade mannen med. En och en halv vecka efteråt slet mannen ut sina tuber ur armarna och började prata, äta och klä sig själv. Någon månad senare satt han på ett flygplan på väg till sin familj för ett bröllop i Indiana och ingen förstod ens att han hade AIDS, berättade Hudson.

- Dave, det här är ett *magiskt* material! ska doktorn ha utbrustit efter miraklet.

Nästa försöksperson var en man med hudcancer. Mannen botades helt och de såg att pulvret snabbt producerade vita blodkroppar som hjälper till att skydda kroppen mot infektioner, förklarade Hudson och berättade vidare om en kvinna som behövde fler vita blodkroppar.

- Vi prövade ämnet oralt men ingenting hände. ”Jag vill ha en injektion”, krävde kvinnan och vi gav det till henne. Hon drabbades av hög feber, vi sa åt henne att halvera dosen, att doktorn skulle halvera dosen. Det gjorde hon. Nästa dag när hon tog injektionen drabbades hon av kraftiga kramper, innan hon avled.

Trots dödsfall verkar Hudson ändå varit övertygad om pulvrets makt. 1992 kom han med utspelet att hans ämne var De vises sten och att massproduktionen av Ormus skulle dra igång på allvar. Men dagen innan man slog upp portarna smälde hans fabrik i luften på grund av en gasläcka och efter det blev det tyst. David Hudson bara ... försvann.

10 Tanketråd

Hon avled?? Och han försvann.. Känns inte jättebra att ha det här pulvret i kroppen längre. Men ska man vara realistisk är det här ämnet i den här flaskan bara ytterligare ett ämne som producerats av jorden. Det kanske kommer kunna ge mig någon sorts fylla eller att jag känner mig bäng. I värsta fall kan jag dö. Just nu känner jag mig bara lite tunn i huvudet, och varm.

Jag skrev till Charlotte Boegård, informatör för Analytisk Kemi på Stockholms Universitet, med en ungefärlig ingredienslista över Ormus och frågade om det var för farligt att dricka. Hon skrev tillbaka att det gick okej i väldigt små mängder. Jag frågade sen Charlotte Boegård om hon trodde att det hade helande krafter. ”Kanske lite bakteriedödande”, svarade hon.

På flaskan står det faktiskt en rekommendation på hur mycket man ska dricka. *”Only 50 ml at the time – Or follow your own intuition. Shake Well. Made with Love.”*

11 Omsorg och gemenskap

Som jag berättade i början skickade jag iväg en webenkät om tro. Frågorna bestod av vad personerna tror på, varför de tror och vad de tror är positivt med att tro.

Ungefär 45 % av de 569 tillfrågade svarade att de inte tror på något övernaturligt. Andra svarade att de tror på Gud, änglar, utomjordingar, parallella universum, paranormal kommunikation, liv efter döden. De flesta av de troende sa att de trodde för att de hade varit med om övernaturliga upplevelser där andar har uppenbarat sig.

På frågan vad det finns för positivt med tro nämnde många att de tror att det ger oss tröst och trygghet. Vissa svarade att de tror för att det ger dem själva tröst i sorg. Vi verkar alltså mer tro att andra får tröst och trygghet av något övernaturligt än att vi själva erkänner att vi får tröst av det. Men trygghet verkar hur som helst vara en stor anledning till tro.

Det verkar ha varit otryggheten att inte veta vad som finns bakom busken som fick oss att tro från början, viljan att leva vidare. Nu när vi inte har lika många fysiska fiender kan man istället tänka sig att våra ensamma hjärnor gör att vi har behov av tröst från någon annan.

- Vi är flockdjur framförallt,. Det har vi sett - att vi utvecklats och vi tyr oss till andra människor, säger Håkan Järvå, leg psykolog med inriktning på sekter.

Våra förfäder jägar-samlarna levde under väldigt hårda förhållanden där det var nödvändigt att samarbeta, skriver Merete Mazzarella i en krönika för Svenska Dagbladet och hänvisar till boken *Loneliness: Human Nature and the Need for Social Connection* av forskaren John. T Cacioppo.

Detta samarbete gjorde att vi utvecklingsbiologiskt gynnades att samarbeta vidare. Vi har alltså lärt oss att hålla ihop och forskning visar att när vi blir utfrysade ur gemenskap registrerar våra hjärnor det på samma sätt som fysisk smärta. Och, påminner Katja Valli om, utan partner kan vi inte skicka vidare liv vilket är det mest överlevnadseffektivaste incitamentet för gemenskap.

Karin Johannesson är präst och religionsfilosof på Uppsala Universitet, hon tänker att vi tror dels för att komma in i ett sammanhang, där det händer något i livet och där man kan träffa människor med samma värderingar. ”Men jag har en egen tro då jag upplever närvaron av Gud i mitt liv, och funnit kraft, hopp, stöd, tröst, kärlek och glädje i den.”, skriver en av enkättagarna.

Jag frågar Karin Johannesson om vi tror mer och behöver tröst när det har hänt något negativt i livet.

- Det kan jag tycka. Det kan väcka tro, att man känner att någon har omsorg om en. Någon form av hopp, att det finns mening. Att någon är med mig även om det känns förjävligt.

Om man tittar när media rapporterar om någon typ av katastrof blir Svenska kyrkan och religion väldigt viktig. Då söker sig många till kyrkans sammanhang för att, tänker jag, här tycker man att man möter människor som har nåt att säga om det här eller kan hantera det, säger hon.

Joe de Kadt heter dokumentärfilmaren som letar efter Ormus i sin film *All the gold you can eat*. Han har en teori om hur vi behöver övernaturliga auktoriteter, att de fungerar lite som föräldrar. Att vi har någon som ser efter oss och sätter regler.

- Det är som när du var barn och en förälder talade om vad du skulle göra, det är strukturerat och lätt och rätt eller fel. När man blir vuxen får man klara sig själv. Det finns ingen som bekräftar att du har valt rätt jobb, eller rätt liv. Då är du plötsligt obetydligt, det tror jag är väldigt tufft för psyket att hantera, säger Joe de Kadt över Skype.

Psykolog Håkan Järvå berättar att han har märkt på avhoppade sektmedlemmar att de kan känna sig obetydliga utan sekten, att de har jättesvårt att släppa känslan av att vara överlägsen eller viktig. Det är inte bra för självkänslan, säger Håkan, att inse att man bara är en liten lort. Att vi liksom bara susar fram genom kosmos är inte bra existentiellt att förstå.

Och när vi inte vill förstå någonting har vi kraften att göra något åt det i våra hjärnor, där vi har vår andra värld. Där kan vi skapa fritt och efter behov. Behöver vi något sätt att känna oss viktiga eller behövda har vi kraften att fantisera ihop det.

Eller som Richard Dawkins skriver i sin bok *Illusionen om Gud*.

- Vi har ett psykiskt behov av Gud: en imaginär vän, far, storebror, biktfader, förtrogen – det behovet måste tillgodoses vare sig Gud finns eller inte

12 Tanketråd

Vi behöver alltså varandra. Till och med Hudson behöver andra. Han verkar vilja ha folk under sig som en äkta ledare och folk över sig i form av änglar. Han vill också ha rätt, alltså måste andra ha fel. Håkan Järvå berättar om argumentative theory, att vi är duktiga på att se fel hos andras argument, vi är till och med bättre på att se fel hos andra än att se det bra hos oss själva. För har någon annan en tro

som motsäger min tro och den tron är rätt så betyder det att jag har fel. Vi vill inte ha fel. Det är också anledningen till att vi lättare och oftare tar åt oss information som bekräftar det vi redan tycker och tänker, berättar han. Detta skulle innebära att det blir väldigt svårt för oss att ändra våra sanningar. Tror vi nu att det finns något större borde det då vara svårt att komma tillbaka ner på jorden. Jag vill också tro på något större.

Världen är fantastisk, mer fantastisk än jag förmodligen någonsin kommer kunna förstå, för vi kan inte greppa *allting*. Håkan Järvå berättade att vi inte heller kan greppa *ingenting* (vad som kanske händer när vi dör). Men, blir det ändå inte lite tråkigt om det inte finns något mer än det här? Det tyckte några av de enkätssvarande också, ”För att jag får inte ihop världen annars. Och livet vore för tråkigt annars.”

Vi verkar vilja ha utomjordingar, spöken, änglar och ödet. Fast .. egentligen finns kanske de här sakerna redan eftersom vi har tänkt på dem och sett dem framför oss, interagerat med dem och radat upp dem. Eller som Johan Rheborgs karaktär Morran säger om sin missade kadettbal: ”Jag fick vara där i sinnet i alla fall.”

Och det kanske räknas det också. Om världen nu ser ut för oss så som våra sinnen uppfattar världen så borde världen i sinnet vara den verkliga. Tänker bara högt. Hudson verkar också ha rest en hel del i sinnet. Från att följa en mängd kemiska regler till att skriva sina egna där han själv bestämmer vilka krafter Ormus har och vilka som ska få ta del av dem. Det fick inte Joe De Kadat, han blev utestängd från en av Hudsons föreläsningar för Ormus-entusiaster när han försökte få reda på sanningen om Ormus till sin film. Joe De Kadat skriver på sin blogg att han tror att David Hudson lider av ett messias-komplex, att Hudson tror sig vara en länk mellan jordelivet och andelivet - en frälsare.

13

David Hudson

Hudson återvände ganska snart efter sitt försvinnande, nu ännu mer övertygad om Ormus krafter. Vi slår oss ner igen vid Hudsons föreläsning från 1995.

- Det här är inte svaret, förklarade han, men det är nyckeln som låser upp dörren till svaret. Du behöver inte längre dö för att bokstavligen talat hamna ansikte mot ansikte med änglarna, att uppleva det människor som har dött och kommit tillbaka till livet pratar om – det är en otrolig känsla av enighet (”oneness”). Det närmsta du nu kommer en person är när ni har sex. Tänk på det. Och det här är till och med mer än så, du är *ett* hjärta och *ett* sinne med alla. Allt handlar om kärlek, om total enighet med alla. Det är perfekt telepati, perfekt kommunikation, det är total kärlek och total oneness.

Om man här viftar in ett snabbt finger från professor Dan Larhammar skulle man kunna ha en annan teori kring den universella enigheten som Hudson känner. Larhammar skriver att avsaknad av sensorisk information från kroppen till hjärnan förmodligen ligger bakom fenomenet att känna förening och enighet med universum. Tillståndet kan lättare nås via meditation då hjärnan inte tar in lika många intryck från omvärlden. En studie om detta gjordes med åtta tibetanska buddhister som hade lång erfarenhet av meditation och som hade som mål med deras meditations-sessioner att upplösa *jaget*.

Den mest intressanta förändringen i hjärnan observerades när försökspersonerna nådde fram till jagets

upplösande, då minskade aktiviteten i vänstra hjässloben – området som har hand om sinnesintryck och kroppens position. Får inte den vänstra hjässloben någon information om dessa delar blir det också svårare för vår hjärna att få information om vart eller vad vi är. Då kan vi vara överallt.

Hudson verkade veta precis vart han befunnit sig, hos änglarna. Han fortsatte berätta om vad Ormus kan göra.

- Hur det fungerar i kroppen? svarade han på en fråga från publiken. Det bokstavligen fixar ditt DNA. Så alla sjukdomar som bottnar i problem med DNA kan bli korrigerade, men din anledning för att använda Ormus får inte vara för att bota en sjukdom. Din anledning för att använda det måste vara av filosofisk anledning. Det måste vara för att upplysa och höja mänskligheten. När du gör det och att det botar sjukdomarna, so be it.

- Bokstavligen alla celler i din kropp kan bli korrigerade och perfekta, fortsatte Hudson, du kan leva i 800-1000 år med en perfekt kropp. Och din metabolism kommer öka med 45-50 procent, du kommer återvända till stadiet när du var tonåring och du kan stanna i det stadiet. Det är vad det här materialet är.

Och, ah, allt jag kan säga är det här: Det försvinner inte om du inte tror på det, och, ja, det kommer att förändra världen mer än någonting annat har gjort de senaste 2000 åren.

Vad jag vet håller David Hudson fortfarande på med sitt Ormus och enligt Joe de Kadt påstår Hudson att han håller på att planera för massproducering tillsammans med olika regeringar. Fortsättning lär följa.

14

Tanketråd

Jag känner mig ändå lite sviken och besviken. Jag visste väl att Ormus inte skulle kunna leva upp till de otroliga löften men jag hoppades att det skulle hända *nånting*. Det jag fick var lite balanssvårigheter, sen ont i huvudet, sen somnade jag på soffan. Jag kanske var för skeptisk. Jag försökte tro men det räckte inte. Men vad jag har förstått så tror vi hela tiden, stort som smått. På gudar eller på mamma bakom som gömmer sig bakom händerna. Vi tror för att vi inte vet, vi tror utefter en avspårad överlevnadsteknik som genom tidigare upplevelser förbereder oss på kommande faror och som vi sedan lärde oss att måla fritt med. Den förmågan av att själva hitta på scenarion tillsammans med vår fantasi och vår vilja att se orsak och mening bakom allt som verkar ha skapat det mesta vi har, kanske allt. Kanske inte.

Fredrik Palmqvist